

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
HEMŞİRELİK ANABİLİM DALI**

**İŞİTME ENGELLİ LİSE ÖĞRENCİLERİNİN PROBLEMLİ
İNTERNET KULLANIMI İLE SOSYALLEŞME DÜZEYLERİ
ARASINDAKİ İLİŞKİ**

**Hazırlayan
Tuğçe AKTAŞ**

**Danışman
Yrd.Doç.Dr.Tülay BÜLBÜL
Yrd.Doç.Dr.Betül ÖZEN**

Yüksek Lisans Tezi

**Aralık 2017
KAYSERİ**

T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
HEMŞİRELİK ANABİLİM DALI

**İŞİTME ENGELLİ LİSE ÖĞRENCİLERİNİN PROBLEMLİ
İNTERNET KULLANIMI İLE SOSYALLEŞME DÜZEYLERİ
ARASINDAKİ İLİŞKİ**

(Yüksek Lisans Tezi)

Hazırlayan
Tuğçe AKTAŞ

Danışman
Yrd.Doç.Dr.Tülay BÜLBÜL
Yrd.Doç.Dr.Betül ÖZEN

Aralık 2017
KAYSERİ

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Adı-Soyadı İmza:

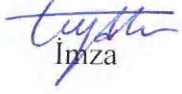

YÖNERGEYE UYGUNLUK ONAYI

“İşitme Engelli Lise Öğrencilerinin Problemleri İnternet Kullanımı ile Sosyalleşme Düzeyleri Arasındaki İlişki” adlı yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesi Lisansüstü Tez Önerisi ve Tez Yazma Yönergesi’ne uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan

Tuğçe AKTAŞ

İmza

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Tülay BÜLBÜL

İmza

Hemşirelik ABD Başkanı

Prof. Dr. Sultan TAŞCI

İmza

Yrd. Doç. Dr. Tülay BÜLBÜL, Yrd. Doç. Dr. Betül ÖZEN danışmanlığında Tuğçe AKTAŞ tarafından hazırlanan 'İşitme Engelli Lise Öğrencilerinin Problemlerini İnternet Kullanımı İle Sosyalleşme Düzeyleri Arasındaki İlişki' konulu çalışma, jürimiz tarafından Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

JÜRİ

İMZA

BAŞKAN: Doç.Dr. Handan ZİNCİR

ÜYE: Yrd.Doç.Dr. Tülay BÜLBÜL (Danışman)

ÜYE: Yrd.Doç.Dr. Zeliha KAYA ERTEN

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun .../.../2017 tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Prof. Dr. Aykut ÖZDARENDELİ
ENSTİTÜ MÜDÜRÜ

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimim ve tez çalışmamın her aşamasında bana rehberlik ederek beni destekleyen, emeğini ve sabrını benden esirgemeyen danışmanlarım ve değerli hocalarım Sayın **Yrd. Doç. Dr. Tülay BÜLBÜL** ve **Yrd. Doç. Dr. Betül ÖZEN** başta olmak üzere,

Lisans ve yüksek lisans eğitimim süresince bilgi ve tecrübelerini paylaştan, hayata bakış açıma ayrı bir deneyim katan, tez çalışmamın oluşumunda ilgi ve desteğini esirgemeyen; bilgi, deneyim ve tecrübelerini en cömert haliyle benimle paylaştan, araştırmamı bilimsel temeller ışığında şekillendiren **Sn.Doç.Dr. Handan ZİNCİR'e**,

Tez çalışmamda öneri ve desteklerinden dolayı **Sn.Yrd.Doç.Filiz ÖZKAN'a**,

Tezimin istatistiksel analizlerinde yardımlarını ve bilgisini esirgemeyen değerli arkadaşım **Didem ÜNAL AKKAYA**,

Çalışmamın gerçekleşmesinde gerekli izinleri sağlayıp, araştırmanın yürütülmesinde kolaylıklar sağlayan, veri toplama aşamasında işbirliği sunan verilerin toplanma aşamasında katkılarından dolayı M.E.B. Kocasinan Özel Eğitim Meslek Lisesi Müdürü **İsmet ORAL** başta olmak üzere tüm öğretmen ve öğrencilere,

Yüksek lisans eğitimim süresince desteğini ve yardımlarını esirgemeyen Develi Hatice Muammer Kocatürk Devlet Hastanesi'nde görev yapan arkadaşlarıma,

Lisans ve yüksek lisans eğitim sürecimde manevi desteklerini esirgemeyen arkadaşlarıma,

Desteklerini ve emeklerini hiçbir zaman esirgemeyen eğitimci rollerini miras bırakan çok değerli **anneme** ve **babama**; her zaman yanımda olan **kardeşlerime**,

Sonsuz teşekkür ediyorum.

Tuğçe AKTAŞ

Aralık, 2017

İŞİTME ENGELLİ LİSE ÖĞRENCİLERİNİN PROBLEMLİ İNTERNET KULLANIMI İLE SOSYALLEŞME DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Tuğçe AKTAŞ

Erciyes Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü

Hemşirelik Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi, Aralık 2017

Danışman(lar): Yrd. Doç. Dr.Tülay BÜLBÜL

Yrd. Doç. Dr.Betül ÖZEN

ÖZET

Bu çalışma, Kayseri ilinde yaşayan işitme engelli lise öğrencilerinde problemlı internet kullanımı ile sosyalleşme düzeylerinin ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır.

Tanımlayıcı tipte yapılan bu araştırma, Mart 2017 ve Mayıs 2017 tarihleri arasında Kayseri Kocasinan Özel Eğitim Mesleki Lisesi'nde öğrenim gören 14-21 yaş arası 126 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Erciyes Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'ndan onay, Kayseri İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden yazılı resmi izin ve bireylerden yazılı bilgilendirilmiş gönüllü oluru alınmıştır. Araştırmacı, işaret dili anlatımları için İşaret Dili Tercümanlığı Eğitimi almıştır. Veriler, Sosyodemografik Veri Formu, Problemlı İnternet Kullanımı Ölçeği ve Sosyalleşme Düzeyi Ölçeği kullanılarak toplanmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde Kolmogorov-Smirnov Testi, sürekli değişkenler için ise tanımlayıcı istatistikler minimum, maksimum değerler, ortalama ve standart sapma ($\bar{x}\pm ss$) hesaplanmıştır. Verilerde normal dağılım gösterdiğinden iki grup karşılaştırmalarında Independent-T Testi, One Way Anova, Post Hoc Tukey Testi kullanılmıştır.

Çalışma sonunda, Problemlı İnternet Kullanımı Ölçeği (PİKÖ) toplam puan ortalaması 83.8 ± 19.8 ve Sosyalleşme Düzeyi Ölçeği puan ortalaması 31.9 ± 8.9 olarak elde edilmiştir. Yapılan analizlere göre problemlı internet kullanımı ile sosyalleşme düzeyleri orta düzey olarak belirlenmiştir.

Araştırmada kız öğrenci sayısının erkek öğrenci sayısından daha az olduğu belirlenmiştir. Bu sonuç doğrultusunda toplumsal cinsiyet ayrımının oluşmaması için kız adölesanların eğitim ve öğretime katılımının arttırılmasına yönelik projeler geliştirilmelidir.

Anahtar Kelimeler: İşitme engelli, problemlı internet kullanımı, sosyalleşme düzeyi

**THE RELATIONSHIP BETWEEN PROBLEMATIC INTERNET USAGE AND
ELEVATION OF SOCIALIZATION IN DEAF HIGH SCHOOL STUDENTS**

Tuğçe AKTAŞ

Erciyes University, Institute of Health Sciences

Department of Public Health Nursing

Master of Science Degree, December 2017

Supervisor: Yrd. Doç. Dr.Tülay BÜLBÜL

Yrd. Doç. Dr. Betül ÖZEN

ABSTRACT

In this respect, this study aims to examines the major factors influential on problematic internet usage and socialization problem of adolescents who have hearing disabilities and who are living in Kayseri.

The conceptual and empirical analysis of this research based on field work conducted between March 2017 and May 2017 in Kayseri Kocasinan Special Vocational High School among 126 students between age of 14 -21. In order to fulfil code of practice on ethical standards, consent of University of Erciyes Social Sciences Ethical Board, Kayseri Provincial Educational Directorate and individuals who participated the study were sought before the empirical investigation. To communicate with research participants, the researcher took sign language interpretation course before her fieldwork. For data collection “Sociodemographic Data Form”, “Problematic Internet Usage Scale” and “Socialization Scale” were used during the research. The data gathered from these measurement scales evaluated by using Kolmogorov-Smirnov Test. The continuous variables are tested by descriptive statistics by finding their minimum and maximum values and their mean and standard deviation. Due to empirical findings show normal regulation, two groups are compared relying on Independent T-Test, One Way Anova, Post Hoc Tukey Test.

According to test results the average of Problematic Internet Usage Scale and Socialization Scale found 83.8 ± 19.8 and 31.9 ± 8.9 respectively. This result indicates that there is medium level of correlation between internet addiction and problem of socialization among adolescents who have hearing disability.

Due to number of female participants were less than male participants in this empirical investigation, this research suggests that more female adolescents should encouraged to participate these school-based projects to eliminate gender related research bias.

Key Words: Hearing disability, problematic internet usage, socialization.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK.....	ii
YÖNERGEYE UYGUNLUK SAYFASI.....	iii
ONAY:.....	iv
TEŞEKKÜR	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
KISALTMALAR ve SİMGELER.....	x
TABLolar LİSTESİ.....	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xii
1. GİRİŞ ve AMAÇ	1
2. GENEL BİLGİLER	5
2.1.PROBLEMLİ İNTERNET KULLANIMI.....	5
2.1.1.İnternet.....	5
2.1.2 Dünya’da ve Türkiye’de İnternet Kullanımı Oranları.....	5
2.1.3. Problemlİ İnternet Kullanımı	8
2.1.4. Adlandırmadaki Farklılıklar ve Patolojik İnternet Kullanımı.....	11
2.1.5. DSM-V’ E Göre Problemlİ İnternet Kullanımı Tanı Kriterleri	11
2.1.6. Adölesanlar ve Problemlİ İnternet Kullanımı	12
2.1.7. Problemlİ İnternet Kullanımının Adölesanlar Üzerindeki Etkileri	13
2.1.7.1. İnternetin Adölesanlar Üzerindeki Fiziksel Etkileri.....	14
2.1.7.2. İnternetin Adölesanlar Üzerindeki Psikososyal Etkileri.	14
2.1.7.3. İnternetin Adölesanlar Üzerindeki Bilişsel Etkileri	15
2.1.8. Sağlıklı İnternet Kullanımı	16
2.2. İŞİTME ENGELLİLİK VE KAVRAMLAR.....	17
2.2.1. Engellilik ve Nedenleri	17
2.2.2. İşitme Engelli	20
2.2.3. İşaret Kullanan Başlıca İletişim Yöntemleri.....	21
2.2.3.1. İşaret Dili	21
2.2.3.2. Parmak Alfabetesi.....	22
2.2.3.3. Tüm İletişim Şekilleri.....	22
2.3. SOSYALLEŞME.....	23

2.4. ADÖLESANIN VE ENGELLİ SAĞLIĞININ KORUMASI VE GELİŞTİRİLMESİNDE HEMŞİRENİN ROLÜ	24
3. GEREÇ VE YÖNTEM	25
3.1. ARAŞTIRMANIN TİPİ.....	25
3.2. ARAŞTIRMANIN YAPILDIĞI YER VE ÖZELLİKLERİ.....	25
3.3. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ	29
3.4. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI	25
3.4.1. Sosyodemografik Veri Formu.....	25
3.4.2. Problemler İnternet Kullanımı Ölçeği	26
3.4.3. Sosyalleşme Düzeyi Ölçeği	26
3.5. ÖN UYGULAMA	27
3.6. VERİLERİN TOPLANMASI	27
3.7. VERİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ	28
3.8. ARAŞTIRMANIN DEĞİŞKENLERİ.....	29
3.9. ARAŞTIRMANIN ETİK BOYUTU	29
3.10. ARAŞTIRMAYA DAHİL EDİLME ÖLÇÜTLERİ	29
4. BULGULAR	32
5.TARTIŞMA VE SONUÇ.....	45
6.KAYNAKLAR.....	56
EKLER	
ÖZGEÇMİŞ	

KISALTMALAR

DSÖ: Dünya Sağlık Örgütü

PİKÖ: Problemlı İnternet Kullanımı Ölçeği

SDÖ: Sosyalleşme Düzeyi Ölçeği

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumunu

UNESCO: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 2.1. Dünyada internet kullanımı ve nüfus istatistikleri (32)	6
Tablo 2.2. Türkiye internet kullanımı ve nüfus istatistikleri (33).....	6
Tablo 4.1. Öğrencilerin tanıtıcı özelliklerine göre dağılımı (N=126).....	33
Tablo 4.2. Öğrencilerin internet kullanımına ilişkin özelliklerine göre dağılımı (N=126).....	34
Tablo 4.3. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı (PİKÖ) ve Sosyalleşme Düzeyi Ölçeklerinden (SDÖ) aldıkları puanların dağılımı (N=126).....	35
Tablo 4.4. Öğrencilerin tanıtıcı özelliklerine göre PİKÖ puan dağılımı (N=126).....	36
Tablo 4.5. Öğrencilerin internet kullanımı ile ilgili özelliklerine göre Problemlı İnternet Kullanımı Ölçeği puan dağılımı (N=126).....	38
Tablo 4.6. Öğrencilerin tanıtıcı özelliklerine göre Sosyalleşme Düzeyi Ölçeği puan dağılımı (N=126).....	40
Tablo 4.7. Öğrencilerin internet kullanımı ile ilgili özelliklerine göre Sosyalleşme Düzeyi Ölçeği puan dağılımı (N=126).....	42
Tablo. 4.8. Öğrencilerin internet kullanımı ile ilgili özelliklerinin cinsiyete göre dağılımı (N=126).....	44

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1. Hanehalkı bilişim teknolojileri kullanım araştırması, 2017	7
Şekil 3.1. Araştırmanın uygulama akıŐ Őeması	28

1. GİRİŞ ve AMAÇ

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) ve Dünya Bankası işbirliğiyle 2011 yılında hazırlanmış olan Dünya Engellilik Raporu'na göre 15 yaş ve üzeri kişiler arasında engellilik ile yaşamak durumunda olan birey sayısı 785 milyon olarak ifade edilmiştir (1) . Engelli çocukların yaygınlık tahminleri, engellilik tanımına ve ölçütlerine uygun olarak önemli ölçüde değişiklik göstermektedir. Küresel Hastalık Yüğü (Global Burden of Disease) çalışması bu sayıyı ortalama 975 milyon (%19.2) olarak tahmin etmektedir (1). Birleşmiş Milletler Çocuk Fonunun 2005 yılında yapmış olduğu araştırmaya göre dünyada 18 yaş altı engelli çocuk sayısı 150 milyon olduğu tahmin edilmektedir (2).

Tüm dünyada olduğu gibi, ülkemizde de engelli bireyler toplumun önemli bir kısmını oluşturmaktadır (3). Türkiye genel nüfusunun %12.29'unu engellilerin oluşturduğu, bunun da yaklaşık 8.5 milyonun engelli olduğu belirtilmektedir (4). Ülkemizde 2011 yılında yapılan Nüfus ve Konut Araştırması sonuçlarına göre; görme, duyma, konuşma, yürüme, merdiven çıkma/ inme, bir şey taşıma/ tutma ve yaşlılarına göre öğrenme, basit dört işlem yapma, hatırlama veya dikkatini toplama fonksiyonlarından en az birinde çok zorlandığını veya hiç yapamadığını belirten kişi sayısı dört milyon 882 bin 841'dir. Başka bir ifade ile 2011 yılında toplam nüfusun %6.6'sının en az bir engeli bulunmaktadır (5).

Engelliler içerisinde en fazla problemi olan grubu ise işitme engelli çocuklar oluşturmaktadır (3). İşitme, bireyin çevresi ile ilişki kurmasında yararlandığı duyuların başında gelmektedir. İşitme engellilere yönelik yapılan istatistik çalışmalarında ise dünyada 360 milyon işitme engelli bireyin bulunduğu belirlenmiştir (6). Ülkemizde her 100 kişiden 3.2'sinin işitme engeli bulunmaktadır (7). Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) verilerine göre ülkemizde işitme cihazı/implant kullanan duymada zorlanan veya hiç duyamayan nüfusun oranı %1.1'dir (8).

İşitme engellilik hali, bireyin en önemli fonksiyonlarından olan işitme duyusunu kısmen ya da tamamen kaybı ile ortaya çıkan, birey açısından oldukça yıkıcı ve istenmeyen psikolojik sorunları olan bir durumdur. İşitme engelli çocukların, işitme kayıpları ve sözel iletişim becerilerindeki yetersizliği nedeniyle, sosyal becerilerin gelişmesi açısından dezavantajlı grubu oluşturdukları kabul edilmektedir. Bu bireyler, çevrelerindeki seslere tepki veremediği için psikomotor gelişimleri yetersiz kalmakta, normal bir birey gibi sosyal olarak etkileşimlerini gerçekleştiremedikleri için sosyalleşme düzeyleri düşük çıkmaktadır. İşitme engellilerin yaşadığı bu sıkıntı, pek çok güçlüğü de beraberinde getirmektedir. Normal günlük yaşam aktivitelerini yerine getirmekte zorlanan bu bireylerde sosyalleşmenin sağlanması, sadece bireye değil, aynı zamanda topluma da büyük faydalar sağlayacak ciddi ve önemli bir konudur (9). Günümüzde yapılan araştırmalar genellikle işitme engellilerin en önemli sorunlarından biri olan sosyalleşmenin üzerinde durmaktadır. İşitme engelliler işiten arkadaşlarına göre çok daha fazla akademik, davranışsal ve duygusal problemleri yaşamaktadırlar. İşitme engellilerin davranışsal problemlerinin temelinde sosyal gelişimlerini etkileyen becerilere sahip olmamaları veya bu becerilerin az gelişmesi yer almaktadır. Çeşitli derecelerde işitme kayıpları olan çocuklar ve adölesanlar, farklı çevresel durumlara özgü uygun sosyal davranışların öğrenilmesi ve ifade edilmesinde güçlükler yaşamaktadır (10,11).

Sözel iletişim sosyal ilişkinin gelişmesinde ve bilgi aktarımında oldukça önemli bir rol oynamaktadır. Sözel iletişimi yerine getiremeyen tamamen sağır ya da ağır işitme kaybı olan işitme engelliler, iletişimi işaret dili, parmak alfabesi, dudak okuma ya da görsel materyallerle sağladıklarından normal bireylerle iletişime geçmekte ciddi zorluk yaşamaktadırlar. Bu nedenden dolayı sosyalleşmeyi internet aracılığıyla sağlamaya çalışmaktadırlar (12).

Günümüzün en önemli iletişim araçlarından biri olan internetin kullanımının yaşamımızda istenilen bilgiye anında ulaşabilmenin yanında bilgi paylaşımını sağlamak gibi kolaylıklar da sağlamaktadır. Fakat bu olumlu yönlerinin yanında çok sık kullanımından kaynaklanan birçok problemi de beraberinde getirmektedir (13). İletişimi kolaylaştırmasına rağmen internetin tahmin edilenden de hızlı yaygınlaşması patolojik aşırı kullanıma ve yeni bir bağımlılık türü olarak nitelenebilecek problemleri internet kullanımına yol açmaya başlamıştır (14).

İşitme engellilerin internet kullanımına yönelik spesifik bir veri olmamasına rağmen dünya genelinde (3.5 milyar) internet kullanan bireylerin %26.5'i 15-24 yaş arasındadır (15,16). Türkiye genelinde bilgisayar ve internet kullananların %70.6'sının 16-24 yaş gurubunda olduğu gösterilmektedir (17). Bu dönemin adölesan dönem olması nedeniyle birçok riski beraberinde getirmektedir (18).

Adölesan dönem, çocukluk ile yetişkinlik arasında yar alan kimlik arayışı dönemidir. Adölesan dönem süresince denenen farklı kimliklerin yetişkin dönemde daha kalıcı ve bütüncül bir benlik algısı olarak ortaya çıktığı söylenebilir (19). Adölesanlar internet ortamı olan sanal dünyada kendilerini çeşitli şekillerde tanıtılmaktadır. Lenhart ve arkadaşları adölesanların yaklaşık %25'inin internette gerçekte olduklarından farklı özelliklerde iletişime girdiklerini ifade etmişlerdir. Bu durum internetin adölesanların kimlik gelişimlerinin önemli bir parçası haline geldiği ve kimlik gelişimlerini olumsuz etkileyebileceğini göstermektedir (20). Bu noktada adölesanların internet kullanımının kimlik gelişimlerinde oynadığı rol önem kazanmaktadır. Bu dönemde yaşadığı değişikliklerin kendisinde yarattığı karmaşa ve kimlik kazanımı süreci adölesanı internetin sağladığı ilgi çekici ortama yönlendirebilmektedir (21). Ağırlıklı olarak görsel olan internet ortamında iletişim işitme engelli adölesanlar için avantajlı bir durumdur. Fakat kendilerini daha iyi hissetmesi üzerine olumlu etkide buluna bildiği gibi risk oluşturacak durumları da beraberinde getirmektedir (22).

Adölesanlar, internet kullanımına gereksinim duydukları durumda internet kullanım sürelerini sınırlayamadıkları için problemlerle internet kullanımı ortaya çıkabilmektedir. Bu durumu yaşayan adölesanlar okul ve sosyal yaşamlarında interneti aşırı kullanım nedeniyle sorunlarla karşı karşıya kalmaktadırlar (23, 24). Problemlerle internet kullanımı ile ilgili araştırmalar incelendiğinde; obsesif ve agresif davranışlar, makineleşme ve şiddet belirtileri, kişilik değişimleri, öğrenme bozuklukları, anti sosyal davranışlar, özgür düşünce ve istek kaybı, akademik başarının düşmesi, kişilerarası ilişkilerde kötüye gidiş gibi birçok psikolojik problemlere neden olduğu görülmektedir (25, 26). Çetin ve arkadaşları sosyal ilişkilerinden yeterli doyum elde edemeyen bireylerin bu doyumunu sanal ortamdaki ilişkileri aracılığıyla sağlamaya çalıştığını bildirmişlerdir (27). İnternet kullanımı, hem işitme engellilik hem de adölesan dönemde olan bu bireylerin sosyalleşmelerine katkı sağladığı gibi problemlerle internet kullanım olasılığını arttırmakta ve riskli durumlar ile karşı karşıya kalmalarına zemin hazırlamaktadır.

Toplum içinde birey ve toplum sağlığı için risk oluşturacak bütün durumları belirlemek ve koruyucu önlemler almak hemşirenin temel görevlerindedir. Okul sağlığı hemşiresi, okulda çocukların sağlığını korumak ve yükseltmek için sağlık eğitimini uygulayacak ve ekip liderliği yapacak en önemli kişidir. Öğrencilerin sağlığını korumak, geliştirmek, rehabilite etmek, sağlıklı davranış geliştirmek ve başta engelli öğrencilere bakım vermek için okul sağlığı hemşirelerine gereksinim artmaktadır. Toplum içinde riskli grup olarak değerlendirilen öğrencilerin toplu alanda zamanlarının çoğunu geçiriyor olmaları nedeniyle bulaşıcı hastalıklara yakalanma olasılığının fazla olması, öğrencilerin engellilik nedeni ile özel gereksinime ihtiyaç duymaları ve sağlık için riskli bir dönem olan adölesan dönemde olmalarından dolayı fiziksel, sosyal ve spiritüel sağlığını önemli derecede etkilenebilmektedir (19).

Bu çalışma, Kayseri ilinde yaşayan işitme engelli lise öğrencilerinin problemleri internet kullanımı ile sosyalleşme düzeylerinin ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır.

2. GENEL BİLGİLER

2.1.PROBLEMLİ İNTERNET KULLANIMI

2.1.1.İnternet

İnternet kelimesi, İngilizcede “birbirine bağılı ağlar” anlamına gelen “interconnected network” kelimelerinin kısaltılmasıdır (28). Birçok yönden hayatımızı kolaylaştıran ve her alanda bir iletişim aracı olarak kullanılan internet, ilk kez kullanılmaya başlandığında sadece kaynak paylaşımı amaçlanmaktaydı (29).

Bilgisayar ağı, ilk kez 1969 yılında California’da Amerikan Savunma Bakanlığı tarafından kurulmuştur (30). Ülkemizin ise internet teknolojisi ile ilk tanışması ise 1987 yılında gerçekleşmiştir. Ege Üniversitesi’nin önderliğinde Türkiye Üniversite ve Araştırma Kurumları Ağı ile ilk internet ağı kurulmuştur (29).

2.1.2 Dünya’da ve Türkiye’de İnternet Kullanımı Oranları

İnternet teknolojisi ortaya çıktığı yıldan itibaren gelişmeye başlamış ve bu gelişme 1990 ve sonraki yıllarda büyük artış göstermiştir. İnternet teknolojisindeki bu ilerleme, kullanıcı sayısının da hızlı bir şekilde artmasına sebep olmuştur (31).

Tablo 2.1. Dünyada internet kullanımı ve nüfus istatistikleri (32)

Bölge	Nüfus (2014 ort.)	İnternet kullanıcı sayısı (2000)	İnternet kullanıcı sayısı (2014)	Kullanım oranı (%)	Gelişme 2000- 2014 (%)	Kullanıcı sayısı (%)
Afrika	1.125.721.038	4.514.400	297.885.898	26,5	6.498,6	9,8
Asya	3.996.408.007	114.304.000	1.386.188.112	34,7	1.112,7	45,7
Avrupa	825.824.883	105.096.093	582.441.059	70,5	454,2	19,2
Orta Doğu	231.588.580	3.284.800	111.809.510	48,3	3.303,8	3,7
Kuzey Amerika	353.860.227	108.096.800	310.322.257	87,7	187,1	10,2
Latin Amerika	612.279.181	18.068.919	320.312.562	52,3	1.672,7	10,5
Avustralya	36.724.649	7.620.480	26.789.942	72,9	251,6	0,9
TOPLAM	7.182.406.565	360.985.492	3.035.749.340	42,3	741,0	100,0

Tablo 2.1’de görüldüğü gibi, dünyada internet kullanıcı sayısının kıtalara göre dağılımına bakıldığında, en fazla kullanıcı sayısının %45.7 ile Asya’da ve en az kullanıcı sayısının ise %0.9 ile Avustralya’da olduğu görülmektedir. Ayrıca, 2014 yılı itibariyle dünyada ortalama 3 milyar 35 milyon kişinin internet kullandığı bilgisi de yer almaktadır. İnternet kullanıcı sayılarının 2000 ve 2014 yılları arasında ciddi bir şekilde arttığı da görülmektedir. Bölgelere göre internet kullanıcı sayıları farklılık göstermektedir. İnternet dünyasının temellerinin atıldığı ve ilerlediği ülke olan Amerika Birleşik Devletleri başta olmak üzere tüm dünyada oldukça hızlı bir ilerleme göstermektedir (32).

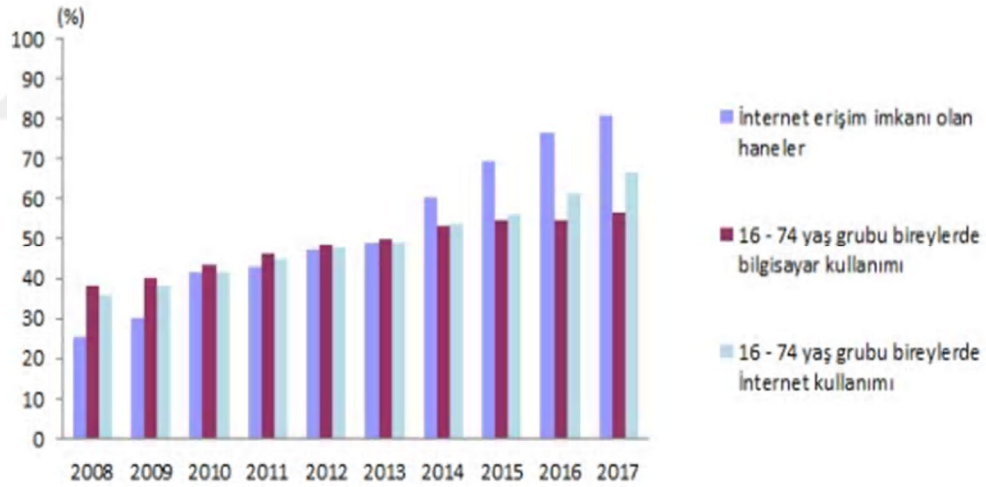
Tablo 2.2. Türkiye internet kullanımı ve nüfus istatistikleri (33)

Yıl	Kullanıcı sayısı	Nüfus	Kullanım oranı
2000	2.000.000	70.140.900	%2,9
2004	5.500.000	73.556.173	%7,5
2006	10.220.000	74.709.412	%13,9
2011	35.000.000	77.804.122	%45,0

Dünya genelinde büyük bir hızla artmakta olan internet kullanımının Türkiye’de de yaklaşık olarak aynı hızda arttığı söylenebilir. Bilişim teknolojilerinin kullanımı Türkiye’de oldukça hızlı bir şekilde ilerleme kaydetmektedir.

Türkiye’nin 2000 ve 2011 yılları arasında nüfus, internet kullanıcı sayısı ve internet kullanımı oranlarının yer aldığı istatistiksel bilgiler Tablo 2.2’de görülmektedir. 2000 yılında nüfusun %3’ünden daha az bir bölümü internet kullanırken 11 yıl sonrasında internet kullanıcı sayısı 2 milyondan 35 milyon seviyesine ulaşmış ve nüfusun %45’lik kesimini oluşturmuştur (33).

İnternet kullanan bireylerin, 2016 yılında %82.4’ünün sosyal medya üzerinde profil oluşturma, mesaj/fotoğraf vb. gönderme, %74.5’inin paylaşım sitelerinden video izleme, %69.5’inin online haber, gazete ya da dergi okuma, %65.9’nun sağlıkla ilgili bilgi arama, %65.5 mal ve hizmetler hakkında bilgi arama ve %63.7’sinin internette müzik dinleme (web radyo) nedeni ile interneti kullandığı belirlenmiştir (34).

Şekil 2.1. Hanehalkı bilişim teknolojileri kullanım araştırması, 2017 (34)

Ülkemizde yapılan araştırmada bilgisayar ve internet kullanımının her geçen yıl artış gösterdiği ve 2017 yılında 16-74 yaş grubundaki bireylerde sırasıyla %56.6 ve %66.8 olduğu belirlenmiştir (34).

2.1.3. Problemlı İnternet Kullanımı

Problemlı internet kullanımı, internet kullanıcılarının interneti etkili kullanım kontrol kaybetmesine; ilişkisel, mesleki ve sosyal problemlere neden olacak derecede günlük yaşamını etkilemesine neden olan klinik bir rahatsızlıktır. Diğer bir ifade ile internetin son yıllarda, yaygın olarak görülen yararlarına rağmen, internette geçirilen sürenin artması, bireye göre değişen internet kullanımı ve gelişmeye devam eden iletişim ortamı, özellikle aşırı kullanımı beraberinde getirmektedir (35,36).

Gelişmekte olan bir ülkede internet kullanımının giderek artıyor olması, bir yandan sevindirici bir unsur olurken, diğer yandan akıllarda soru işareti bırakmakta ve aşırı kullanımı konusunda kaygı uyandırmaktadır. Çünkü internet toplumsal yaşantımızda, tutum, davranış ve alışkanlıklar da önemli değişikliklere yol açarak toplumsal ve bireysel problemlerin oluşmasına neden olabilecek potansiyele sahiptir. Yapılan bir araştırmaya göre internetin aileden arkadaşlık ve iş ilişkilerine kadar birçok bölümde sosyal yapıyı değiştirmeye başladığı görülmektedir (37).

Problemlı internet kullanımı, ilk olarak Goldberg tarafından DSM-IV'te (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders/Ruhsal Bozuklukların Tanımsal ve Sayısal El Kitabı) bulunan "madde bağımlılığı" kriterlerini uyarlayarak problemlı internet kullanımı kriterlerini oluşturması ile ortaya çıkmıştır. Ancak ilk olarak akademik tanımı Kimberly Young tarafından yapılmıştır (39,40).

Young, problemlı internet kullanımını, başlı başına bir rahatsızlık olarak nitelendirerek "kullanıcının çevrimiçi kullanımını ilişkisel, mesleki ve sosyal problemlere neden olabilecek boyutta etkileyen yeni ve sıklıkla tanınmayan bir klinik bozukluk" olarak tanımlamış ve "internet bağımlılığı" kavramını kullanmıştır. İnternet bağımlılığına sahip bireylerin, diğer madde, alkol ve kumar bağımlıları gibi akademik başarısızlık, iş performansında azalma ve sosyal ilişkilerde bozulma gibi problemler yaşadıklarını ifade ederek internet bağımlılığının da diğer bağımlılıklar gibi tanı kriterlerinin olması gerektiğini savunmuştur. Bu amaçla Young, DSM-IV'te internet bağımlılığının doğasına en yakın bozukluk olduğunu düşünerek bir dürtü kontrol bozukluğu olan patolojik kumar oynama bozukluğunun kriterlerini uyarlanmış ve sekiz maddelik problemlı internet kullanımı tanı kriterlerini geliştirmiştir. Böylelikle internet bağımlılığı kavramı ortaya çıkmıştır (14,35). İnternet bağımlılığı için geliştirmiş olduğu

ölçeğin sekiz maddenin beşinin görülmesini problemlili internet kullanımı tanısı için yeterli olarak görmüştür.

1. İnternet ile ilgili aşırı zihinsel uğraşının olması.
2. İnternete bağlı kalma süresinde giderek arttırmaya ihtiyaç duyma.
3. İnternet kullanımını azaltmaya yönelik girişimlerin başarısızlıkla sonuçlanması.
4. İnternet kullanımının azaltılması sonucunda yoksunluk belirtilerinin (huzursuzluk, disfori vb.) görülmesi.
5. Zamanı (günlük aktiviteleri) planlama ile ilgili sorunlar.
6. Aşırı internet kullanımı nedeniyle çevre ile problemler (aile, okul, iş, arkadaşlar) yaşaması.
7. İnternette çevrimiçi olmak için dürüst olmayan girişimlerde bulunmak (yalan söylemek, hırsızlık yapmak).
8. İnterneti problemlerden uzaklaşmak ya da olumsuz duygulardan (örn: çaresizlik, suçluluk, anksiyete, depresyon) uzaklaşmak için kullanma (25,39,41).

Beard ve Wolf, “bireyin ev, iş ve/veya okul yaşantısında psikolojik ve sosyal zorluklar oluşturacak şekilde internet kullanımı” olarak ifade etmişlerdir. Young’ ın sekiz maddelik internet bağımlılığı kriterlerini tekrar düzenlemişlerdir. Onlara göre bağımlılık tanısının konulması için gerekli olan kriterler, ölçekteki ilk beş maddenin tümünün, son üç maddenin de en az birinin görülmesi gereklidir (42). Beard ve Wolf tanı kriterleri şu şekilde belirtmişlerdir;

Aşağıdakilerden hepsini kesinlikle daha önce kişi deneyimlemiş olmalıdır;

1. İnternet ile ilgili zihinsel düşünme (daha önce yapılan veya bir sonraki çevrimiçi faaliyeti göz önüne alarak),
2. Doyumun gerçekleştirilebilmek için artan sürelerde internet kullanma ihtiyacı,
3. İnternet kullanımını kontrol etme, azaltma ve durdurmada olumsuz girişimlerde bulunma,
4. İnternet kullanımını azaltma veya durdurma girişimlerinde bulunulduğu zaman huzursuz, sinirli, öfkeli veya bunalmış olma,
5. Gerçekte belirlenenden daha fazla internette vakit harcama.

Aşağıdakilerden en az bir tanesi bireyde görülmüş olmalı.

1. İnternet kullanımından dolayı önemli bir ilişki, iş, mesleki veya akademik kariyer fırsatını tehlikeye sokma veya riske atma,
2. İnternet kullanımının boyutlarını gizlemek için aile üyelerine, terapist ve ya diğerlerine yalan söyleme,
3. İnterneti problemlerden, anksiyete, depresyon ve suçluluk gibi duygulardan kaçış yolu olarak kullanma (42).

Shapira ve arkadaşları, problemlili internet kullanımını ‘sırasıyla sıkıntı hissi ve günlük aktivitelerde fonksiyonel bozulmaya yol açan, bireyin internet kullanımını kontrol etme yetersizliği’ olarak tanımlamışlardır. Shapira ve arkadaşlarına göre problemlili internet kullanımı, sosyal ve duygusal işlevselliği olumsuz yönde etkilenmektedir. Ayrıca psikiyatri literatüründe, son zamanlarda artan problemlili internet kullanımı olan bireylerin diğer psikiyatrik bozukluklara yönelik şikayetleri olabileceği düşüncesi, internet kullanımı ile altta yatan psikiyatrik rahatsızlıklar arasındaki ilişkiyi belirlemeye yönelik sistemli çalışmalara ihtiyaç olduğunu savunarak “problemlili internet kullanımı” tanı ölçütlerini tekrar düzenlemişlerdir (36).

Shapira ve arkadaşlarına göre problemlili internet kullanımı tanı ölçütlerini şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Aşağıdakilerden en az biriyle ortaya çıkan internet kullanımıyla ilgili uyum bozucu zihinsel uğraş.
 - a. İnternet kullanımıyla ilgili zihinsel düşüncenin denetim altına alma çabalarının olumsuz ve sonuçsuz kalması,
 - b. Planlandığından daha uzun süre internette vakit harcaması,
2. İnternet kullanımı veya kullanıma yönelik aşırı zihinsel uğraş, iş, sosyal yaşantı veya diğer önemli alanlarda klinik olarak önemli sıkıntı ve işlev kaybına neden olması.
3. Problemlili aşırı internet kullanımı hipomani ya da mani epizodları sırasında ortaya çıkmaz ve başka bir Eksen I bozukluğu ile açıklanamaz (36).

2.1.4. Adlandırmadaki Farklılıklar ve Patolojik İnternet Kullanımı

Problemlili internet kullanımı, araştırmacıların internet kullanımına çevrilmesine ve bu konudaki araştırmalarda artışa neden olmuştur. Fakat yapılan araştırmalarda, bireylerin internet ile ilgili yaşadığı bu olumsuz davranışlar; pek çok araştırmacı tarafından farklı Şekillerde ifade edilmiş ve bu nedenle bazı araştırmalarda değişik tanımlamalar kullanılmıştır. Bireylerin aşırı internet kullanım davranışlarını tanımlamak için problemlili internet kullanımına yönelik literatürdeki terim farklılaşması, tanımına ve tanı kriterlerine yönelik farklı tanımları da beraberinde getirmiştir. Bu tanımlamalardan bazıları; internet bağımlılığı, internet bağımlılığı bozukluğu, patolojik internet kullanımı, problemlili internet kullanımı, teknoloji bağımlılığı gibi tanımlardır. Problemlili internet kullanımını açıklamadaki bu farklılığın nedeni, her yaklaşımın, problemlili internet kullanımının duygusal, davranışsal ve bilişsel bileşenlerinden birine odaklanmasıdır (35).

Bu araştırmada, öğrencilerin, internet kullanımlarına yönelik klinik bir tanılama amaçlanmadığından ‘‘problemlili internet kullanımı’’ kavramı tercih edilmiştir.

2.1.5. DSM-V’ E GÖRE Problemlili İnternet Kullanımı Tanı Kriterleri

DSM-IV’te tanı ölçütü olmayan buna karşılıklı son yıllarda internetin problemlili kullanımına yönelik araştırmaların artışı ile DSM-V’e girmeyi başarmış olan internet bağımlılığı DSM-V’ in III. bölümünde daha fazla çalışma yapılması önerilerek aşağıdaki maddelerle yer almıştır (35).

- A. İnternetle meşgul olma.
- B. İnternetin durdurulması durumunda yoksunluk belirtileri gösterme.
- C. İnternete karşı tolerans gelişme.
- D. İnternet kullanımını denetlemede başarısız girişimlerin olması.
- E. Olumsuz psiko-sosyal problemler hakkında bilgisi olmasına rağmen aşırı internet kullanımına devam etme.
- F. İnternet kullanımının dışında, bunun bir sonucu olarak önceki aktivitelere karşı ilgi kaybı.
- G. Disforik duygu durumdan kaçmak ya da rahatlatmak için internet kullanımı

H. İnternet kullanım süresi hakkında aile üyeleri, terapistler, ya da diğerlerini aldatma.

I. İnternet kullanımı nedeniyle bir ilişki, iş veya eğitim ya da kariyer durumlarını tehlikeye atması (35).

2.1.6. Adölesanlar ve Problemlı İnternet Kullanımı

DSÖ, 10-19 yaş arasını adölesan dönemi, 15-24 yaş arasını ise gençlik dönemi olarak tanımlamaktadır (43). Adölesan dönemi United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO)'nun kabul ettiği ifade ile 12-24 yaşları arasındaki dönem olup bu zaman aralığı bazı bireylerde daha erken ya da geç başlayabilir, bazen de daha erken bitebilir (19). Adölesanlar birçok ÷lke nüfusunun %20–25'ini oluşturur. Dünya'da yaklaşık her altı kişiden biri 10-19 yaş arasındadır (44,45).

Adölesan dönem, bireyde hızlı fiziksel, psikolojik ve bilişsel değişikliklere eşlik eden dönemdir. Fiziksel değişim artan hormon seviyeleri ile beyindeki gelişmeleri de içermektedir (19,43). Özellikle beyin korteksi beynin karar verme, planlama, uygunsuz davranışları engelleme ve sosyal ilişkileri anlamaktan sorumlu alanı çarpıcı şekilde gelişir. Bu fiziksel değişiklikler psikolojik değişikliklere de neden olur. Örneğin, adölesan dönem çoğunlukla ruh halinde dalgalanmalar, daha fazla risk alma davranışına yatkın ve artan cinsel istek ile nitelendirilir. Bu fiziksel ve psikolojik değişikliklerin yanında bilişsel gelişim çok iyileşir ve 15 yaşında yetişkin düzeyine erişir. Adölesanlar soyut ve daha sofistike bir şekilde düşünebilir ve artık daha üst düzey akıl yürütme kapasitesine sahiptirler (46).

Adölesanlarda benmerkezcilik bu dönemde yoğun bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Bu durum adölesanların otorite sahibi kişilere karşı çok eleştirici olmalarına neden olmaktadır (ebeveynler, öğretmenler vb.). Aynı zamanda bu benmerkezciliğin bir sonucu olarak hayali seyirci yani adölesanların başkalarının devamlı olarak kendilerini izlediğine ve düşündüğüne dair inancı ortaya çıkabilir. Arkadaş ilişkileri adölesanlar için de oldukça önemlidir ve kendi kimliklerini oluşturmaya çalışırken kendilerini dünyanın merkezinde görmeye başlarlar. Bu benmerkezcilik kendi deneyimlerini benzersizmiş gibi hissetmelerine yol açar ve bu da çoğu zaman riskli davranışlara neden olabilir (19,47).

Adölesan ve genç nüfusun bu denli önemli bir grup olması nedeniyle ülkemizde bu alana ilişkin araştırmalar hızla artış göstermeye başlamıştır. Türkiye toplam nüfusu 2016 yılı sonu itibariyle 79.814.871 iken 15-24 yaş grubundaki genç nüfus 12.989.42 olmuştur. Genç nüfus, toplam nüfusun %16.3'ünü oluşturmaktadır. Genç nüfusun, %51.2'sini genç erkek nüfus, %48.8'ini ise genç kadın nüfus oluşturdu. Hanehalkı bilişim teknolojileri kullanım araştırması sonuçlarına göre; 16-24 yaş arasındaki gençlerin internet kullanım oranı, 2015 yılında %82.4 iken 2016 yılında %87.5'e yükselmiştir. İnternet kullanım oranı, 2016 yılında genç erkeklerde bir önceki yıla göre 4.8 puan artarak %94.2, genç kadınlarda ise 5.2 puan artarak %80.7 olmuştur (34).

Bu bilgiler doğrultusunda hem genç nüfusun artması hem de internet kullanımında artış görülmektedir. İnternet, eski ve yeni şekilleriyle bir sanal dünyada kimlik kazanımı, cinsellik, öz-saygı duygusu gibi genel adölesan problemlerini içine alan, yeni bir sosyal çevre olarak görülmektedir. Bu çerçevede, adölesanın, kişilik gelişiminin oluşması ve hızlı psikolojik olgunlaşmanın ortasında bulunması, bağımlılık yapıcı değişken etkenlerin zararlı etkilerine daha çok maruz kalabilmesine neden olmaktadır. Bu tür gelişimsel ihtiyaçları sebebiyle adölesanlar, internet kullanıcıları arasında önemli bir grup haline gelmektedir (48).

2.1.7. Problemlı İnternet Kullanımının Adölesanlar Üzerindeki Etkileri

Tüm toplumlarda problemlı internet kullanımının pek çok yetişkin gibi bazı adölesanlar için de ciddi bir tehdit teşkil etmektedir (38). İnternet kullanımının problemlı olmasında internet başında geçirilen zamanın miktarı kadar, hangi amaç için interneti kullandığı ve ulaşılan bilgi/ içeriğin doğası da olumlu ve olumsuz sonuçların oluşması bakımından önemlidir (49).

Yapılan araştırmalarda problemlı internet kullanımı görülen adölesanlarda sohbet odaları, çoklu oyunculu interaktif oyunlar, mesaj panoları, e-posta, yeni gruplara katılma, film müzik, pornografi ile daha çok vakit geçirdikleri; problemlı internet kullanımı olmayanların ise daha çok e-posta, arama motorları, haber, alışveriş ve bilgi arama amaçlı interneti kullandıkları belirlenmiştir. Ayrıca adölesanlarda yapılan bir çalışma; sohbet, oyun gibi bağımlılık yapıcı etkenlere erişiminin engellenmesi durumunda internet kullanıcılarının, interneti haber ve bilgi amaçlı kullanmaya başladıklarını ve interneti daha az süre kullandıklarını ortaya koymuştur (49,50).

Yapılan çalışmalarda bilgisayar, internet ve diğer medya araçlarının kısaca ilerleyen teknolojinin, çocuk ve adölesanlar üzerinde olumlu ve olumsuz etkiler oluşturabileceği görülmektedir (52). Bu etkiler fiziksel, psikososyal ve bilişsel alanlarda oluşabilmektedir (51).

2.1.7.1. İnternetin Adölesanlar Üzerindeki Fiziksel Etkileri

Fiziksel etkiler doğrudan sağlığı tehdit eden önemli problemlerdendir. Özellikle gelişme çağındaki adölesanlar internet kaynaklı sağlık sorunları açısından büyük risk altındadır. Uzun süre bilgisayar kullanımı, oturma, el/kol/parmak, boyun ve sırt ağrıları, göz ile ilgili problemler görülmektedir. Yapılan araştırmalarda, belirlenen rahatsızlıkların daha çok boyun, sırt, diz, bilek ve parmaklarda ortaya çıktığı, ayrıca gözlerde yorgunluk, kızarıklık, yanma hissi, uykusuzluk yaşandığı belirtilmiştir (53). Kuzu ve arkadaşlarının yapmış oldukları araştırmada, internet kullanım süresindeki artış paralel olarak bireyde yaşanan fizyolojik sorunların; gözlerde yorgunluk ve kızarıklık; sırt, boyun ve baş ağrısı, eklem ve kaslarda ağrı, uykusuzluk ve yorgunluk olduğu belirlenmiştir (22,54). Ayrıca, ortaya çıkan bu fiziksel rahatsızlıkların, kullanım amacına göre farklılaştığı da ortaya konulmuştur. Buna göre; interneti eğitim, ders, araştırma, dosya-program indirme, haber okuma, alışveriş yapma, bahis oyunları, müzik dinleme, film izleme, yeni insanlar ile tanışma ve haberleşme amaçlı kullananların, daha fazla problem yaşadıkları ortaya çıkmıştır (22).

Bu etkilere ek olarak bilgisayar ve interneti uzun süreli kullanımın, nöbetlere ve kalp atım hızında artışa ve yineleyen zorlayıcı travmalara neden olduğu belirtilmiştir (53,54).

2.1.7.2. İnternetin Adölesanlar Üzerindeki Psikososyal Etkileri

Problemlerle internet kullanımı ile ilgili yapılan pek çok araştırmada, aşırı internet kullanımı ile psikososyal faktörler arasındaki ilişki olup olmadığı amaçlanmıştır (55,56). İnternet, adölesanlarda elektronik posta ve sohbet odaları aracılığıyla yeni arkadaş edinme, arkadaşlıklarını sürdürme, sosyal yaşantılarını paylaşma, günlük olaylar ile ilgili sohbet etme, sosyal ilişkilerini devam ettirme, kabul ve onay ihtiyaçlarını giderme imkanı sağlamaktadır (54). Fakat internetin bu tür sosyal yararlarının yanı sıra adölesan gelişiminde olumsuz etkilemektedir (55).

Yapılan araştırmalar, problemlerle internet kullanımı olan bireylerin; yalnızlık, depresyon, intihar düşünceleri, anksiyete, stres, kaygı, utangaçlık, akran baskısı, algılanan sosyal

destek, sosyal fobi, sosyal beceri eksikliği, öfke, yaşam doyumu ve benlik saygısında azalma gibi pek çok psikososyal durumlarla ilişkili olduğunu göstermektedir (22,58). İnternette fazla zaman geçiren çocuk ve gençlerin giderek yalnızlaştığı ve yüz yüze iletişim kurmakta zorluk yaşadıkları ifade edilmektedir (57).

Kubey ve arkadaşlarının 2001 yılında yaptıkları çalışmada, problemleri internet kullanımı olan öğrencilerin, internet kullanımı nedeniyle okul başarısında sorun yaşadıkları, ders saatini kaçırdıkları, suçluluk ve denetim eksikliği hissettikleri tespit edilmiştir (23). Bilgisayar ile çok fazla ilgilenen adölesanların diğer gelişimsel değeri daha büyük olan etkinliklerden uzaklaşarak yalnızlık, yorgunluk, şaşkınlık, sinirlilik, dalgınlık yaşadıkları, sosyal katılımında azalma olduğu ve depresyona eğilimlerinin arttığı, aynı zamanda saldırgan davranış gösterdikleri öne sürülmüştür (21,56).

2.1.7.3. İnternetin Adölesanlar Üzerindeki Bilişsel Etkileri

Bilişsel gelişim, adölesanların sadece kendilerini, ailelerini, akranlarını ve öğretmenlerini değil, dünyalarını görme biçimi üzerinde uzun vadeli etkiler taşımaktadır. Adölesanların bütün düşünce süreçleri değişir, gittikçe artan biçimde geleceğe yönelik ve soyut düşüncelerle ilgili fikirlere sahip olurlar. İdealizm kazanır ve cinsellik, ahlak, din gibi konularla ilgili kendilerine ait bir takım değerler edinebilirler. Piaget'ye göre adölesanlar soyut işlemleri ayırt etme yetisine erişirler. Bu dönemde varsayım kurabilir, mantıksal sonuçlar çıkarabilir ve somut veya soyut şekilde sunulan karmaşık problemleri sistemli bir biçimde çözebilmeye yeteneğini kazanmaya başlarlar (59). Ancak adölesanın çevresindeki bireylerle iletişim kurma, hayal etme, dikkati içsel süreçler üzerine odaklama gibi ciddi bilişsel etkinlikleri kazanmaya çalıştığı bu kritik dönemde, internet ile ilgili fazla uğraş göstermesi bu becerilerin kazanılmasına engel olabilmektedir. Diğer yönden internet kullanımı sırasında bazı zihinsel yeteneklerin etkili bir şekilde kullanılmasının bilişsel gelişime katkıda bulunacağı düşünülmektedir. Bilgisayar ve internetin bilişsel etkileri hakkında farklı araştırma sonuçları olmasına rağmen, bu teknolojilerin bilişsel gelişime katkıda bulunup bulunmadığının kullanım şekillerine bağlı olduğu belirlenmiştir. Buna karşın bu tür nitelikleri taşımayan birçok yazılım ve etkinliğin de yaygın olarak kullanıldığı bilinmekte ve özellikle adölesanlar açısından kaliteli bilgisayar ve internet etkinlikleri ile meşgul olmak ayrı önem taşımaktadır (59,60).

Bilişsel etkiler hakkında yapılan araştırmalar incelendiğinde genel olarak bilgisayar ve video oyunları üzerine çalışılmış olduğu görülmektedir. Bazı araştırmacıların bilgisayar oyunlarının yararlarına ilişkin sonuçlarına rağmen, günümüzdeki araştırmalar, bilgisayar oyunlarının çocukların beyin aktivitelerini yavaşlattığını ispatlamıştır. İnternet kullanımı ve bilgisayar oyunlarının beyinde dopamin salgılanmasında artışa neden olduğu ve bilişsel fonksiyonlarda bozulmaya sebep olduğu düşünülmektedir. Bilgisayar başında uzun zaman geçiren adölesanların temporal dopaminerjik aktivitelerinde artış olduğu ve bu adölesanların hiperaktivite bozukluğu kriterlerini taşıdıkları belirlenmiştir (57). Yoo ve arkadaşları, problemlili internet kullanımı ile dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu (DEHB) arasında; Cao ve arkadaşları ise dürtü kontrolü ve problemlili internet kullanımı arasında anlamlı bir ilişki saptamışlardır (61,62). Ayrıca bu olumsuz etkilere ek olarak, internet ve cep telefonu iletişimde adölesanların kullandığı kısaltılmış sözcük ve cümlelerin, adölesanların yazma becerilerini bozduğu ve ayrıca bu şekilde oluşan teknoloji dilinin, adölesanları günlük kullanım dilinden uzaklaştırdığı ve güncel hayattaki dil kullanım becerilerini olumsuz yönde etkilediği çalışmalarla ortaya konulmuştur (63). Aşırı internet ve bilgisayar kullanımının öğrencilerin okul başarılarında olumsuz etkilere neden olduğu gösterilmiştir. Bu konuda Young , problemlili internet kullanımı olan öğrencilerin, ders notlarının düştüğünü, sınıfta kalma ve hatta okuldan atılma tehlikesiyle karşı karşıya kaldıklarını vurgulamıştır (64). Xiong ise genç bireylerde, garip ses ya da renkli uyarılara kontrolsüz şekilde ve uzun vadeli maruz kalmanın, duyuşsal fonksiyonlarda olumsuz etkileri olduğunu ve aynı zamanda problemlili internet kullanımı olan öğrencilerin sayısal hafıza, çift-karakter ve rakam tanıma egzersizleri ile anlamsız şekiller testlerinde normal öğrencilere göre daha düşük performans gösterdiklerini saptamıştır (65).

2.1.8. Sağlıklı İnternet Kullanımı

Davis'e göre "sağlıklı internet kullanımı" bilişsel, davranışsal herhangi bir rahatsızlık duymaksızın uygun bir zaman diliminde, istenen amaca ulaşmak için internet kullanımı olarak ifade edilmektedir. İnternetle ilgili obsesif düşünceler, tolerans, dürtü kontrolünün azalması, internet kullanımını durduramamak ve yoksunluk belirtileri gibi belirtiler sağlıksız internet kullanımını gösteren belirtiler olarak tanımlanır. Bu tanımdan yola çıkarak, internet kullanımını durduramamak sürekli olarak interneti

düşünmek ve internete ulaşamama durumlarında rahatsızlık duyma ise “sağlıksız internet kullanımının” karakteristik özellikleri olarak açıklanabilir (66).

İnternet sağladığı kolaylık ve yararlarının yanı sıra, gerçeklik sınırlarını zorlama, yanlış model oluşturma, şiddet ve saldırganlığı özendirme gibi bazı olumsuzlukları da beraberinde getirmektedir (67).

Sağlıklı internet kullanıcıları, internette kurdukları iletişimi gerçek hayattaki iletişimden ayırt edebilirler. İnterneti bir kimlik kazanım yeri olarak değil, yararlı bir araç olarak görürler (68). Kraut ve arkadaşları gerçek hayatlarında sosyal açıdan uyumlu kişilikleri ve gelişmiş sosyal ilişkileri olan bireylerin internet kullanımı ile sahip oldukları ilişkilerini daha güçlü bir şekilde geliştirdiklerini savunmuşlardır. İçeride olmaya meyilli bireylerin internet kullanımından olumlu şekilde yararlandıkları yapılan başka araştırmalarla desteklenmiştir (69).

Sağlıklı internet kullanımına bakıldığında, internetin dünya üzerinde milyonlarca kişi tarafından sağlıklı biçimde kullanıldığı ve kullanıcıların yaşamlarını kolaylaştıran, günlük hayatın vazgeçilmez parçası haline geldiği görülmektedir. Ayrıca internet kullanımı özellikle adölesanlar arasında hızla artış göstermektedir (34). Bundan dolayı adölesanların internetin olumsuz sonuçlarından korunabilmesi için ailelere ve eğitimcilere önemli görevler düşmektedir.

2.2. İŞİTME ENGELLİLİK VE KAVRAMLAR

2.2.1. Engellilik ve Nedenleri

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun İnsan Hakları Evrensel Bildirgesine ek 3447'nolu Sakat Kişilerin Hakları Bildirisinin 1.Maddesine göre, engelli “normal bir kişinin kişisel ya da sosyal yaşantısında kendi kendisine yapması gereken işleri, bedensel veya ruhsal yeteneklerindeki kalıtsal ya da sonradan olma herhangi bir noksanlık sonucu yapamayanlar sakattır.” şeklinde tanımlanmaktadır (70). DSÖ ise engelliliği hastalık sonuçlarına dayanan ve sağlık yönüne ağırlık veren bir tanımlama ve sınıflandırma yapılmış, sakatlık için üç ayrı kategoride tanım geliştirilmiştir. Uluslararası çalışma örgütü (ILO) de engelliyi, Haziran 1938 tarih ve 159'nolu ‘Sakatların Mesleki Rehabilitasyonu ve İstihdamı’ sözleşmesinin 1. Maddesine göre ‘sakat’ terimi uygun bir iş teminin, muhafazası ve işinde ilerlemesi hususundaki beklentileri kabul edilmiş

fiziksel veya zihinsel bir engel sonucu önemli ölçüde azalmış olan bir bireyi ifade eder (71).

Engelli kavramı, literatürde toplumsal, bireysel ve sosyal sonuçlar doğuran bir kavram olarak ifade edilmektedir. Şöyle ki; engelli birey fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duyuşsal yetilerinde değişik düzeyde kayıp yaşamasından dolayı diğer bireylerle eşit koşullarda, tam ve etkin olarak toplumsal yaşama katılamamaktadır. Söz konusu durum, engellilerin dezavantajlı gruplar içinde yer almalarına neden olmaktadır (72).

DSÖ ve Dünya Bankası işbirliğiyle 2011 yılında hazırlanmış olan Dünya Engellilik Raporu'na göre 15 yaş ve üstünde kişiler arasında engellilik ile yaşamak durumunda olan kişi sayısı 785 milyon (%15.6) olarak belirtilirken, Küresel Hastalık Yüğü (Global Burden of Disease) çalışması bu sayıyı yaklaşık 975 milyon (%19.2) olarak tahmin etmektedir. Engelli çocukların yaygınlık tahminleri, engellilik tanımına ve kriterlerine göre önemli ölçüde değişiklik göstermektedir. Yukarıda ifade edildiği gibi, Küresel Hastalık Yüğü Araştırmasında 0-14 yaş grubu "orta veya ağır engelli" bireylerin sayısı 93 milyondur (%5.1); bunlardan 13 milyonu (%0.7) ağır engellidir (1,73).

Doğuştan veya sonradan meydana gelen engellilik, organ ya da organda meydana gelen işlev kayıplarına bağlı olarak bireyin yaşam kalitesini önemli ölçüde etkilemektedir. Bu kayıpların bireysel ve toplumsal sonuçlarının yaşam koşullarını etkilemesi ile engelli bireyin yaşama, yaşamını devam ettirme, korunma, bakım ve rehabilitasyon, eğitim, gelişme ve sosyal hayata katılım imkanları sınırlanmaktadır. Bu nedenlerden söz konusu problemleri yaşayan bireylerin, işlev bozukluğu ya da bedensel bir yakınmasının olduğunun göz önünde bulundurulması, daha iyi sonuçlar sağlayacak yardım beklentilerine öncülük edebilir (75).

Engellilik, doğum öncesinde, doğum sırasında ve doğum sonrasında oluşan nedenlere sonradan gelişen durumlara bağlı oluşmaktadır (76). Travmalar, bireyin çok yoğun stres veya yorgunluk yaşaması, akıl ve kalp hastalıkları, yeme ve beslenme bozuklukları, hamileliğin ilk üç ayında yaşanan ateşli hastalıklar, bakteriyel enfeksiyonlar, viral enfeksiyonlar, annedeki çeşitli metabolik ya da sistemik hastalıklar, hormonal problemler, doğum kanalındaki yapısal bozukluklar, hamilelik süresince kontrolsüz alınan ilaçlar, alkol veya uyuşturucu madde kullanımı, radyoaktif ışınlar, yakın akrabalar ile yapılan evlilikler ile kan uyumsuzluğu gibi gebelik dönemi boyunca oluşan olumsuzluklar, engelliliğe neden olan durumlardır. Doğumun alanında uzman

kişiler tarafından ve uygun çevre koşullarında gerçekleştirilmemesi, anne veya bebeğin ölümüne ya da çocuğun engelli doğmasına sebep olabilmektedir. Bunun yanında, doğum kanalı enfeksiyonları, forceps ve vakumla doğum, geliş pozisyonu anomalileri, erken ya da geç gerçekleşen doğum, annenin 17 yaşından küçük, 35 yaşından büyük olması, asfiksi, dar pelvis, kordon komplikasyonları, çoğul gebelik ve travma gibi doğum sırasında meydana gelen olumsuzluklar da engelliliğe yol açan diğer durumlardır (74,76).

Erken bebeklik ve çocukluk yıllarında karşılaşılan, kızamık, diyare, menenjit, difteri, boğmaca, suçiçeği, kızamıkçık, ansefalit, kızıl, sarılık, kalp rahatsızlıkları, çocuk felci, dengesiz ve yetersiz beslenme, geçirilen ateşli hastalıklar, çocuğun sakinleştirilmesi amacıyla kullanılan uyuşturucu madde niteliğindeki ilaçlar, bebeğin kundaklanması, ayrıca çocuğun gürültülü ortam ve sağlıksız koşullarda yetiştirilmesi gibi problemler engelliliğe neden olan etmenler arasında yer almaktadır. Tüm bunlara ek olarak, ev, iş ve trafik kazaları, doğal afetler, savaşlar, ana-çocuk sağlığı ve aile planlamasında yaşanan eksiklikler ve yaşlılık da engelliğin nedenleri arasında gösterilebilir (74,77).

Engellilerle ilgili sınıflandırmalar uluslararası engellilik sınıflandırması dikkate alınarak oluşturulmuştur. Sınıflandırma yapılırken genel amaç, sağlık ve sağlığa ilişkin durumların ifade edilmesi için ortak, standart bir dil ve model oluşturmaktadır (78). Tüm engelli grupları ayrı problemlerle karşılaşmaktadır. Bu doğrultuda, literatür ve Türkiye Özürlüler Araştırması'nda (2002) görme, zihinsel, işitme, dil ve konuşma, ortopedik (fiziksel), diğer (kronik) hastalıklar olarak engelliliği 6 grupta sınıflandırılmıştır (77).

Başbakanlık Engelliler İdaresi Başkanlığının işbirliği ile Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından 2002 yılında yapılan "Engelliler Araştırması" sonuçlarına göre Türkiye'de ortalama 8.5 milyon engelli birey yaşamaktadır. Bu araştırmaya göre Engelli bireylerin toplam nüfusa oranı yüzde 12.29'dur (4). Toplam nüfus içerisinde zihinsel, ortopedik, işitme, dil/konuşma ile görme engelli bireylerin oranı %2.58 (yaklaşık 1.8 milyon) olup kronik hastalığı olan bireylerin toplam nüfus içindeki payı %9.70'tir (yaklaşık 6.6 milyon). Ülkemizdeki engelli bireylerin %3.5 oranıyla bir çoğunu konuşma engelli bireyler teşkil etmektedir. Konuşma engellilerden sonra sıralama; %2.03 zihinsel engelli, %1.4 fiziksel engelli, %0.06 işitme engelli, %0.02 görme engelliler oluşturmaktadır (74,79,80).

2.2.2. İşitme Engelli

İnsanı diğer canlılardan ayıran en önemli özelliği konuşma yeteneğidir. Konuşmanın gerçekleşebilmesi için aynı zamanda işitme duyusuna ihtiyaç vardır. Çocuklar işittikleri süre boyunca, içinde yaşadıkları toplumda konuşulan dili kazanabilmekte ve genellikle dört yaşından sonra dil becerisini büyük oranda kazanmakta, çevre ile iletişime geçebilmektedir. Kulak ve iç yapıları, işitmenin gerçekleşebilmesinde etkili ve önemli rolü olan organdır (81,82).

İşitme engeli, bireyin işitme duyarlılığının gelişim, toplumsal uyum, özellikle de duygu ve düşüncelerini anlatma görevlerini düzgün bir şekilde yerine getirememesi halidir (83).

Çok geniş kapsamlı bir kavram olup, hafif dereceden çok ileri dereceye kadar herhangi bir derecedeki işitme kaybı işitme özrünü göstermektedir (84). Aynı zaman da özel eğitim ve tedavi hizmetlerine ihtiyaç duyacak derecede işitme yetersizliği yaşayan bireyler işitme engelli olarak açıklanmaktadır. Tüm düzeltmelere karşın işitme kaybı 70 desibelden daha çok olan, normal yaşam ve günlük aktivitelerinde işitme gücünden yararlanamayacak düzeyde özel eğitime gereksinim duyanlar, sağır olarak nitelendirilirler ve hayatlarını görsel bilgiler içeren donanımlara bağlı olarak sürdürülebilmektedirler. İşitme engelli bireylerin engel durumunun eğitim-öğretim faaliyetlerini etkileyecek kadar ağır derecede olduğu bilinmektedir. İşitme engelli çocuklar, hafif dereceden çok ağır dereceye kadar çeşitli farklılıklar gösterirler. Tedavi edilemeyecek kadar ağır oranda olan işitme engelli bireyler için özel eğitim gerekmektedir. Bu bireyler, sözel iletişimden ziyade görsel iletişime gereksinim duyarlar. Gösterip yaptırma, videolar, görsel kartlar, parmak alfabesi ve işaret dili, işitme güçlüğü çeken bireyler için kullanılan yöntemlerdir (81,85).

İşitme engelli bireyler, uyarılara cevap verebilme yeteneğinin kısmen veya tamamen kaybedilmesine bağlı olarak konuşma ve dili kullanma yeteneğini ve düşüncelerini ifade etmede zorluk çekerler. Bundan dolayı bireyin eğitim başarısının ve toplumla bütünleşmesinin negatif yönde etkilenmesine neden olur (86,87).

İşitme engeli, erken teşhis edilerek uygun işitme cihazı kullanıldığı ve doğru özel eğitimler verildiği takdirde bu çocuklar da içinde yaşadığı toplumun dilini öğrenebilmekte ve konuşabilmektedir (87). Her problemlili sağlık durumunda olduğu gibi engellilikte de erken tanı önlenmesinde ve sorunun çözülmesinde önemli bir adım olmaktadır. Bu adımın kat edilmesinde engelliliğin toplumsal bir sorun olduğu kabul

edilmeli ve aşılması için profesyonel, erişilebilir ve ihtiyaca uygun çözümler üretilmelidir. Erken tanı çalışmalarının yaygınlaştırılması ve aile eğitimleri ile beraber sağaltım ve önlemler geliştirilmeli ve yaygınlaştırılmalıdır. Engellilik durumlarında bütüncül bakış açısı azami faydayı da beraberinde getirecektir (86).

İşitme engelli çocukların eğitimlerine yönelik ilerleme sağlanırken, işitme engelinin önlenmesi de çok önemli bir durumdur. Ülkemizde işitme engelli çocuk sayısı birçok ülkeye oranla oldukça yüksektir. Bunda en büyük etken, yanı sıra sağlık hizmetlerinin eksiklik ve aksaklıkların görülmesidir. Özellikle işitme kayıplarının önlenmesi ile ilgili sağlığı koruma ve geliştirme çalışmaları yeterli değildir (86,87).

2.2.3. İşaret Kullanan Başlıca İletişim Yöntemleri

2.2.3.1. İşaret Dili

El işaretlerinden yaratılan ve ulusal ya da yerel belli işaretleri kullanan görsel bir iletişim aracıdır. Konuşma dilinden farklı, söz dizimi farklı ve kendi içinde kuralları olan bir dildir (83).

İşitme engellilerin iletişim sağlamak amacıyla parmak, el, kol , jest ve mimiklerinden yararlanarak oluşturduğu işaret dili iletişimin başka boyutudur. İşaret dili de tıpkı sözel diller gibi ulustan ulusa yöreden yöreye değişiklik göstermektedir. Ülkemizde işitme engellilerin kendi aralarında ve normal bireylerle iletişimini sağlamak için kullandıkları dil de Türk İşaret Dili (TİD) olarak adlandırılmak (88).

TİD ‘in tarihçesi ne yazık ki tam olarak bilinmemektedir. Yusuf Has Hacıp Kutadgu Bilig eserinde ‘Ögdülmüş’ in insanlarla iletişim kurmada işaretleri kullandığını şu mısralarda söz etmiştir:

‘Yırak eştiir erdi kulak tutsa ma

Bu kün boldı elgin öziim imleme’ (Kutadgu Bilig)

‘Uzaklardan duyardım kulak tutsam

Bugün artık insanlarla ben işaretle anlaşırım’

Kaşgarlı Mahmud ise Divanü Lugati’t-Türk ‘te ‘imleşmek’ sözünün karşılıklı işaretler ile anlaşmak anlamında kullanıldığı yazılmaktadır.

‘Ol anın bile eliğın imleşdi’ ‘O, onunla elle işaretleşti, karşıdaki de onun gibi yaptı’
(Divanü Lugati’t-Türk)

Türk İşaret Dili Sözlüğü’ne, Türk İşaret Dili’ne kaynaklık etmesi ve işitme engelli bireylerin arasında ve normal bireylere iletişim kurabilmeleri, ortak bir dil oluşturulmasına katkı sağlaması amacıyla 2015 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından son şekli verilmiştir (89).

2.2.3.2. Parmak Alfabeti

Belirli bir dilin harflerini parmaklarla görülür halde yaparak anlamaya dayanır. Bu yöntemle göre işitme engelli bir birey parmaklarıyla havada yazı yazarak iletişim kurar. Daha çok yazı dilini bilen bireyler tarafından kullanılmaktadır. Bu yöntemin etkin kullanımını o dilin harflerinin parmaklarla anlatımına uygun olmasına bağlıdır (90).

2.2.3.3. Tüm İletişim Şekilleri

Tüm iletişim, sözel, işitsel, yazılı ve işarete dayalı tüm materyalleri birlikte kullanmaya dayanan bir eğitim yöntemi şeklindedir. Fakat işaret dili kullanımına daha çok ağırlık verilmektedir. Ülkemizde işitme engelliler okullarındaki öğrencilerin eğitimlerinde uygulanan dil/iletişim yöntemleri ise oldukça fazla çeşitlilik göstermektedir. Bu durumdan dolayı çocukların kullandıkları dil/iletişim yöntemlerinde pek çok çeşitlilik görülmektedir (91).

İşitme engelli çocuğun etkin bir işitsel eğitim alabilmesi kullandığı işitme cihazıyla doğrudan ilgilidir (92). İşitme cihazları, işitme engelli çocukların eğitimin önemli bir parçaları olarak kabul edilmektedirler. Cerrahi ya da tıbbi tedavisi olanaksız olan bireylerin işitme kaybına yönelik sorunlarını hafifletmek üzere işitmeye yardımcı araçlar uygulanmaktadır. Çocuklarda, dil ve konuşma becerilerinin gelişmesi için işitme yaşantılarının niteliği çok önemlidir. Konuşma seslerini etkili bir şekilde işitilememesi özellikle konuşma becerileri ve dil gelişimleri önemli ölçüde engellenmesine neden olacaktır. Bu nedenlerden dolayı tüm çocukların doğumdan sonraki ilk yıl içinde işitme taraması ile kontrol edilmeleri önemlidir. İlk yaşı içinde işitme kaybı belirlenen bir çocuğun, teşhisten hemen sonra işitme cihazı kullanmaya başlaması ile dil gelişiminin en hızlı olduğu dönemde çevresinden gelen işitsel uyarıları, gündelik konuşmaları alması ve dilini geliştirme olanağı kazanması mümkün olmaktadır (93).

2.3. SOSYALLEŞME

Sosyalleşme kavramı, Almanca soziazation, Fransızca socialisation, İngilizce socialization kelimeleriyle tanımlanmaktadır. Türkiye'deki literatürde sosyalizasyon, toplumsallaşma ve sosyalleşme kelimelerinin aynı anlamda kullanıldığı görülmüştür. Sosyalleşme kavramını, sosyal bilimler literatürüne dahil eden ilk düşünür Durkheim'dir. Sosyalleşme kişinin, toplum ve çeşitli grupların bir üyesi haline getirilen değer, tutum ve davranışlarını, kurumsallaşmış kurallara uygun olarak sergilenmesine imkân sağlayan bir kültürlenme sürecidir (94,95).

Sosyalleşme ile ilgili çalışmalar 1950'lere dayanmaktadır. Sosyalleşme sosyal hayat içerisinde yer alan ve iş hayatında önemli boyutları içeren önemli bir kavramdır. Sosyal, kültürel, politik, ekonomik, antropolojik, psikolojik, yönetsel ve felsefi yönlerde olan ve birçok bilim dalını ilgilendiren kompleks bir süreç olan sosyalleşme kavramı, farklı şekillerde ifade edilmektedir (96).

Etzioni, sosyalleşmeyi kişinin inanç, norm ve görüşlerini örgütle aynı çizgiye getirme süreci olarak tanımlanmaktadır. Bu süreç kişinin yeni bir örgüte, sosyal birime üye olması veya birim içinde statü değişimi halinde yeni becerileri öğrenme ve rol uyumunu sağlamasına yönelik gelişimini ifade etmektedir (97).

Yapılan bir çalışmada sosyalleşmeyi, insan yavrusunun insana özgü nitelik ve özellikleri elde etmesi olarak ifade etmiştir. İnsan, aslında insan olmaya yatkın ve elverişli bir gizil güç ile donatılmış olarak doğmakta ancak insan sosyal çevrenin bir unsuru olduğundan bu konuda son sözü sosyal çevresi söylemektedir. İnsan öncelikle içinde yaşadığı toplumun, sonra da başka toplumların etkisi altında kalarak hayatını sürdürmektedir (98).

Sosyalleşme tek yönlü bir olgu olarak görülmemelidir; daha çok karşılıklı olarak insanlar arası etkileşimi ve bu doğrultuda değerlerin, normların, davranış örneklerinin ve rol sistemlerinin değişimi olarak tanımlanabilir. Sosyalleşme sosyal sistemin ve toplumun devamlılığı için vazgeçilmez bir önem taşımaktadır (99).

Sosyalleşme ile ilgili tüm tanımlarda öğrenme sürecinden ve toplumun öğreticiliğinden söz edilmekte olup tanımlarda insanın bu öğrenme sonucunda kendisini geliştirerek topluma uyumlu hale geldiği ve insanın, doğası gereği sosyal bir varlık olduğu vurgulanmaktadır (100).

Engellilerin topluma katılmalarını engelleyen çok sayıda durum vardır. İlk olarak engellerinden kaynaklanan fiziksel kısıtlamalar sosyalleşmelerine engel olmaktadır. Kendilerine bakan veya yardımcı olan kişilerin davranışları, fiziksel çevrelerinin ulaşılabilir olmaması, sosyal faaliyetlerin düzenlenmesinde engellilerin düşünülmemesi ve katılmak için mutlaka birisinden yardım almaya ihtiyaç duymaları diğer etkenlerdir. Bir sosyal topluluğun parçası olmayı hissetmek yaşamın sürdürülmesinde önemli bir psikolojik ihtiyaçtır. Bu ihtiyacı duymak ve yaşamak bireyin hayatına bir anlam getirecektir. Sosyal aktivitelere katılmak sosyal etkileşimi artırır ve aidiyet duygusunu güçlenmesine yardımcı olur. Sosyalleşme benlik saygısını arttırdığı gibi kendi kararlarını vermeye cesaretlendirir. Böylelikle engelli bireyin yaşam kalitesi artar, sağlık ve diğer hizmetlere daha kolay ulaşılabilir hale gelmesine yardımcı olur (102). Sosyalleşmenin ilk adımı evden dışarıya çıkmaktır. Engelli kişi kendi kararıyla istediği zamanlarda evden çıkabilmelidir (101).

2.4. ADÖLESANIN VE ENGELLİ SAĞLIĞININ KORUMASI VE GELİŞTİRİLMESİNDE HEMŞİRENİN ROLÜ

Toplum içinde birey ve toplum sağlığı için risk oluşturacak bütün durumları belirlemek ve koruyucu önlemler almak hemşirenin temel görevlerindedir. Bu görevler doğrultusunda bireyi biyo-psiko-sosyal yönleriyle bir bütün olarak ele almalıdır. Hemşirelik mesleğinin önemli bir dalı olan okul sağlığı hemşireliği, dünyada ve ülkemizde bir uzmanlık alanı olarak kabul edilmektedir (102). Okul sağlığı hemşiresi, çocuk ve gençlere yönelik kapsamlı sağlık hizmetlerinin kesintisiz sağlanmasında önemli rol ve görevlere sahiptir. Bu rol ve görevlerin başında okulda çocukların sağlığını korumak ve yükseltmek için sağlık eğitimi uygulama, ekip liderliği yapma, öğrencilerin sağlığını korumak, geliştirmek, rehabilite etmek ve başta engelli öğrencilere bakım vermek okul sağlığı hemşirelerinin önemli görevlerindedir (19).

Bu bilgiler doğrultusunda toplum içinde riskli grup olarak değerlendirebileceğimiz öğrencilerin toplu alanda zamanlarının çoğunu geçiriyor olmaları bulaşıcı hastalıklara yakalanma olasılığının artması, kazaların oluşması için risk grubunda olmaları, engellilik nedeni ile özel gereksinime ihtiyaç duymaları ve sağlık için riskli bir dönem olan adölesan dönem içinde bulunmalarından dolayı fiziksel, sosyal ve spiritüel sağlığın önemli derecede etkilenebileceği düşünülmektedir. Bu bakımdan hemşireye önemli rol ve sorumluluklar düşmektedir (19).

3. GEREÇ VE YÖNTEM

3.1. ARAŞTIRMANIN TİPİ

Bu araştırma, tanımlayıcı tipte bir çalışma olarak yapılmıştır.

3.2. ARAŞTIRMANIN YAPILDIĞI YER VE ÖZELLİKLERİ

Ülkemizde lise düzeyindeki işitme engelli öğrencilerin öğrenim gördüğü 21 özel eğitim meslek lisesi bulunmaktadır. Bulunduğu coğrafi ve özel konumu (İç Anadolu Bölgesi'nde merkezi ve gelişmiş bir şehir olması) dolayısıyla bu 21 okuldan bir tanesi Kayseri'dedir. Okul bünyesinde pansiyon bulunduğu için çevre illerde yaşayan öğrenciler tarafından da tercih edildiği için önem kazanmaktadır.

Araştırma, Kayseri Kocasinan Özel Eğitim Mesleki Lisesi'nde 2016-2017 yılları arasında öğrenim gören 14-21 yaş arası öğrencilerle yapılmıştır. Bu okulda bir müdür, dört müdür yardımcısı, 23 öğretmen ve bir hemşire görev yapmaktadır. Kayseri Kocasinan Özel Eğitim Meslek Lisesi'nde, 100 erkek ve 33 kız olmak üzere toplam 133 öğrenci öğrenim görmektedir. Öğrencilerin sınıflara göre dağılımı, 9.sınıf 23 öğrenci, 10.sınıf 46 öğrenci, 11.sınıf 20 öğrenci, 12.sınıf 44 öğrenci şeklindedir.

3.4. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırma verilerinin toplanmasında, işitme engelli öğrencilerin sosyodemografik özelliklerini belirlemek 'Sosyodemografik Veri Formu', problemleri internet kullanımını belirlemek için 'Problemleri İnternet Kullanımı Ölçeği' ve sosyalleşme düzeyinin belirlenmesi için 'Sosyalleşme Düzeyi Ölçeği' kullanılmıştır.

3.4.1. Sosyodemografik Veri Formu

İşitme engelli öğrencilerin sosyodemografik ve internet kullanımına ilişkin özelliklerini belirlemek amacıyla ilgili literatür taranarak oluşturulan form 19 sorudan oluşmaktadır (106,129) (EK-1).

3.4.2. Problemlı İnternet Kullanımı Ölçeği

Problemlı İnternet Kullanımı Ölçeği (PİKÖ), öğrencilerin problemlı internet kullanımını belirlemeye yönelik bir ölçme aracı olup, Ceyhan ve Gürcan (2007) tarafından geliştirilmiş ve geçerlik güvenirliği yapılmıştır. Buna göre, ölçek “internetin olumsuz sonuçları”, “sosyal fayda/sosyal rahatlık” ve “aşırı kullanım” olmak üzere 3 faktörden ve 33 maddeden oluşmaktadır. Ölçekten en düşük 33 puan ve en yüksek 165 puan alınabilmektedir. Ölçekten alınan yüksek puanlar bireylerin internet kullanımının sağlıksızlaştığını, internetin yaşamlarını olumsuz şekilde etkilediğini ve bağımlılık gibi bir patolojiye yatkınlık oluşturabileceğinin belirtisi olarak değerlendirilebilir. Ölçeğin 7. ve 12. maddeleri ters madde olup likert puanlanması tersten yapılmıştır. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı (α) 0.94, test tekrar test güvenirlik katsayısı 0.81 olarak elde edilmiştir. Buna göre, ölçeği oluşturan üç faktörün iç tutarlılık katsayısı ise; 1.faktör (internet’in olumsuz sonuçları) için 0.94, 2. faktör (sosyal fayda/sosyal rahatlık) için 0.85 ve 3. faktör (aşırı kullanım süresi) için 0.74 olarak elde edilmiştir (EK-2).

Bu çalışmada PİKÖ toplam puanı için Cronbach Alpha katsayısı 0.88 olarak elde edilmiştir.

3.4.3. Sosyalleşme Düzeyi Ölçeği

Sosyalleşme Düzeyi Ölçeği (SDÖ), öğrencilerin sosyalleşme düzeyini ölçmede kullanılan bir ölçme aracıdır.

Rauf Berber tarafından 2011 yılında geliştirilen ölçeğin madde analizi ve geçerlilik-güvenirlik testi yapılmıştır. Ölçek, Kütahya, Eskişehir ve Afyon illerinde faaliyet gösteren işitme engelliler okullarında öğrenim gören 12-17 yaş arası 100 öğrenciye uygulanarak geçerlik ve güvenirliği yapılmıştır. Ölçeğin geçerliliğinin ölçülmesi için parametrik olmayan verilerin parametrik verilere dönüştürülmesi ve varimax dönüşümü yapılmıştır. Daha sonra, Temel Bileşenler Analizi (Principal Component Analysis) yöntemi kullanılmıştır. Araştırma öncüllerinin her birisi için literatürde kabul gören 0.40 düzeyinde faktör analizi yapılarak, beş faktör grubu belirlenmiştir. Cronach Alpha katsayısı 0,845 olarak bulunmuştur. Ölçek, 13 maddeden oluşmaktadır. Beşli derecelendirme yapılarak ölçekten en düşük 13 puan ve en yüksek 65 puan alınabilmektedir. Ölçekten alınan yüksek puanlar sosyalleşme düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir. Likert puanlanması 1’den 5’e doğru yapılmış; 1,4,5,7 ve 10. maddeler ters maddeler olduğundan ve puanlamaları tersten yapılmıştır (EK-3).

Bu araştırmada SDÖ toplam puanı için Cronbach Alpha katsayısı 0,859 olarak bulunmuştur.

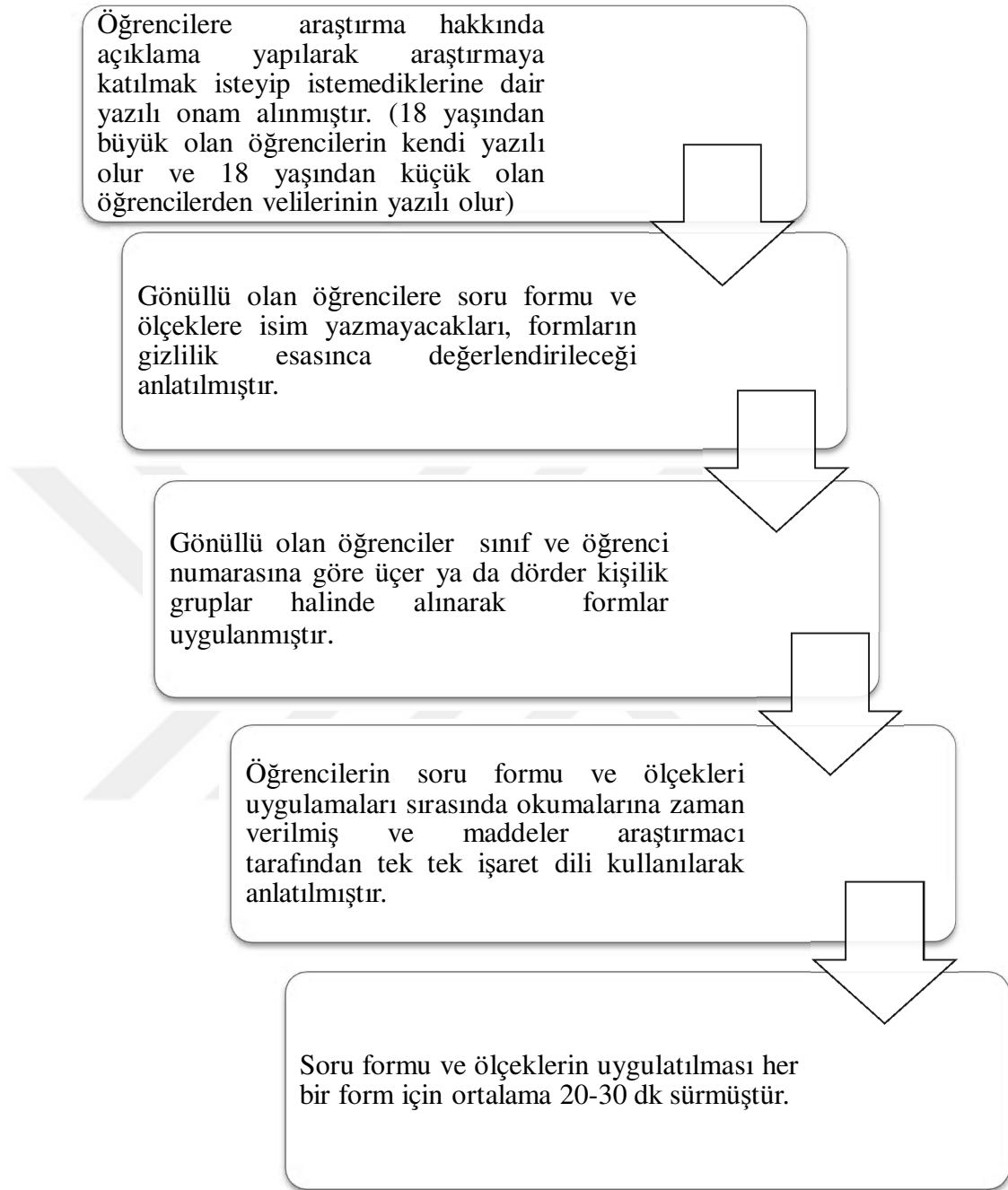
3.5. ÖN UYGULAMA

Kayseri il merkezinde bulunan Kocasınan Özel Eğitim Meslek Lisesi'nde öğrenim gören üç öğrenciye sosyodemografik soru formu ve ölçeklerin işlerliğini test etmek amacıyla ön uygulama yapılmıştır. Ön uygulama sonrası soru formlarında bir değişiklik yapılmadığından ön uygulamaya katılan bireylerde çalışmaya dahil edilmiştir.

3.6. VERİLERİN TOPLANMASI

Araştırmacı işaret dili anlatımları için “Temel İşaret Dili Eğitimi (120 saat)”ni tamamlamış olup sonrasında İşaret Dili Tercümanlığı Eğitimi (200saat) ile İşaret Dili Öğreticiliği ve Tercüman Eğitimi Belgesi almıştır.

Kayseri il merkezinde bulunan Kocasınan Özel Eğitim Meslek Lisesi'nde örnekleme alınan öğrencilerden araştırmaya katılmayı kabul ettiklerine dair yazılı onam alınmıştır (EK-4: Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur). Soru formu ve ölçekler idarenin izin vermiş olduğu ders saatlerinde öğrencilere gerekli açıklamalar yapıldıktan sonra uygulanmıştır. Öğrenciler okul numaralarına göre 9.sınıf öğrencilerinden başlanılarak gruplar halinde alınmıştır. Öğrencilerin bire bir anlatım sırasında araştırmacıdan etkileneceği düşünülerek okul numaralarından başlayarak üçer ya da dörder kişilik gruplar halinde alınarak uygulanmıştır. Öğrenciler okul yönetiminin uygun gördüğu sınıfta ve ders saatleri içerisinde gruplar halinde alınmıştır. Öğrencilere soru formu ve ölçeklerde isimlerinin yazmayacağı, formların gizli kalacağı açıklanmıştır. Önce soru formu ve ölçekleri öğrencilerin okumaları için zaman verilmiştir. Daha sonra ölçek maddeleri işaret dili ile araştırmacı tarafından tek tek anlatılmıştır. Öğrencilerin işaretleme yapmaları için zaman verilmiştir. Her bir formun doldurulması 20-30 dakika sürmüştür.

şekil 3.1. Araştırmanın uygulama akış şeması

3.7. VERİLERİN DEğERLENDİRİLMESİ

Elde edilen veriler IBM SPSS 22.0 (IBM Corp., Armonk, New York, USA) istatistik paket programı ile değerlendirilmiştir. Kategorik değişkenler için birim sayısı (n) ve yüzde (%), sürekli değişkenler için ise tanımlayıcı istatistikler minimum, maksimum değerler, ortalama ve standart sapma ($x \pm s$) hesaplanmıştır. Verilerin normal dağılıma

uygunlukları Kolmogorov-Smirnov Testi ile incelenmiştir. Veriler normal dağılım gösterdiğinden iki grup karşılaştırmalarında Independent-T Test, ikiden fazla olan gruplarda ise One Way Anova testinden yararlanılmıştır. İki'den fazla olan gruplarda anlamlı çıkan değerlerde anlamlılığın hangi değişkenlerden kaynaklandığının tespiti için Post Hoc Tukey Testi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar %95 güvenle $p \leq 0.05$ anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir.

3.8. ARAŞTIRMANIN DEĞİŞKENLERİ

Araştırmanın Bağımsız Değişkenleri: İşitme engelli lise öğrencilerinin sosyodemografik değişkenleri (yaş, eğitim durumu, gelir durumu, ebeveynlerinin eğitim durumu...) araştırmanın bağımsız değişkenlerini oluşturmaktadır.

Araştırmanın Bağımlı Değişkenleri; işitme engelli lise öğrencilerinde 'Problemler İnternet Kullanımı Ölçeği' ve 'Sosyalleşme Düzeyleri Ölçeği' puan ortalamaları araştırmanın bağımlı değişkenlerini oluşturmaktadır.

3.9. ARAŞTIRMANIN ETİK BOYUTU

Çalışmanın yapılabilmesi için Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Akademik Kurulu'ndan ve Erciyes Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'ndan onay, araştırmanın yapılacağı Kayseri Kocasinan Özel Eğitim Meslek Lisesi' Müdürlüğü ve Kayseri İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden Kayseri Valiliği onayı ile yazılı resmi izin alınmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerde (18 yaşından büyük öğrenciler) ve ailelerinden (18 yaşından küçük olanlar) bilgilendirilmiş gönüllü oluru bilgisi verilerek yazılı gönüllü oluru alınmıştır (EK-4: Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu)

3.3. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ

Araştırmanın evreni, Kayseri il merkezinde bulunan Kocasinan Özel Eğitim Meslek Lisesi'nde öğrenim gören 14-21 yaş arası işitme engelli öğrencilerdir.

Örneklem seçimine gidilmemiştir ve evrenin tamamının çalışmaya dahil edilmesi hedeflenmiştir. Evrenin tamamı olan 14-21 yaş aralığında bulunan 133 işitme engelli öğrenci örneklem grubu olarak alınmıştır. Bir öğrencinin yabancı uyruklu olması ve altı öğrencinin gönüllü olmaması nedeniyle çalışmaya dâhil edilmemiş ve toplam 126 işitme engelli öğrenciden toplanan veriler ile değerlendirme yapılmıştır.

3.10. ARAŞTIRMAYA DAHİL EDİLME ÖLÇÜTLERİ

-Araştırmaya katılan öğrenciler Türk İşaret Dili bilmektedirler. Bir öğrenci yabancı uyruklu olması (Türk İşaret Dili'ni bilmemesinden dolayı) nedeniyle çalışmaya dahil edilmemiştir.

-Çalışma da gönüllülük esas olup gönüllü olmayan öğrenciler araştırmaya dahil edilmemiştir.

Araştırmanın Planı:

YAPILAN ÇALIŞMALAR	Eylül-Aralık 2016	Ocak 2017-Şubat 2017	Mart-Haziran 2017	Haziran- Ağustos 2017	Eylül-Aralık 2017	Aralık 2017
Literatür tarama	X	X	X	X	X	
Tez Önerisi sunumu		X				
Etik kurul onayı ve kurum izni alınması		X				
Verilerin toplanması			X			
Verilerin analizi ve değerlendirilmesi			X	X		
Tez raporu yazılması					X	
Tezin sunumu						X

4. BULGULAR

Tablo 4.1'de öğrencilerin tanıtıcı özelliklerine göre dağılımı yer almaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin yaş ortalaması 17.4 ± 2.2 yıl olup öğrencilerin %77.0'ı erkek, %54.8'inin aylık gelir durumu 1001-2000 TL arasındadır. Öğrencilerin %87.3'ünün anne ve babası birlikte olup, %54.0'ının annesi, %45.2'sinin babası ilkokul mezunudur. Öğrencilerin %65.1'i annesinin çalışmadığını, %92.9'u babasının çalıştığını, %57.9'u yurttaki arkadaşlarıyla beraber kaldığını ve %85.7'si kentte yaşadığını ifade etmiştir.

Tablo 4.1. Öğrencilerin tanıtıcı özelliklerine göre dağılımı (N=126)

Tanıtıcı özellikler	n	%
Yaş ortalaması	17.4±2.2	
Cinsiyet		
Kız	29	23
Erkek	97	77
Aylık gelir		
0-1000	6	4.8
1001-2000	69	54.8
2001-3000	42	33.3
3001-4000	4	3.2
4000 den fazla	5	4.0
Anne ve baba evlilik durumu		
Birlikte	110	87.3
Boşanmış ya da ölüm nedeniyle ayrı	16	12.7
Annenin eğitim durumu		
Bilmiyor	4	3.2
Okuryazar değil	16	12.7
Okuryazar	6	4.7
İlkokul mezunu	68	54
Ortaokul mezunu	11	8.7
Lise mezunu	20	15.9
Üniversite mezunu	1	0.8
Babanın eğitim durumu		
Bilmiyor	1	0.8
Okuryazar değil	11	8.7
Okuryazar	4	3.2
İlkokul mezunu	57	45.2
Ortaokul mezunu	19	15.1
Lise mezunu	29	23.0
Üniversite mezunu	5	4.0
Annenin çalışma durumu		
Bilmiyor	4	3.2
Çalışıyor	40	31.7
Çalışmıyor	82	65.1
Babanın çalışma durumu		
Bilmiyor	1	0.8
Çalışıyor	117	92.9
Çalışmıyor	8	6.3
Kimle yaşıyor		
Aile	53	42.1
Arkadaş (yurt)	73	57.9
Ev/ yurt bulunduğu yer		
Kırsal	18	14.3
Kent	108	85.7
Total	126	100

Tablo 4.2. Öğrencilerin internet kullanımına ilişkin özelliklerine göre dağılımı (N=126)

İnternet Kullanımına İlişkin Özellikler	n	%
Ev/ yurt internet olma durumu		
Var	90	71.4
Yok	36	28.6
İnternette harcanılan günlük süre		
15 -45dk	36	28.6
1-2saat	31	24.6
3-5saat	31	24.6
6 saat ve üzeri	31	24.6
İnternetin daha çok hangi sebeple kullanıldığı		
Ödev	4	3.2
Film/ müzik/ tv	4	3.2
Sohbet/chat	19	15.1
Oyun	8	6.3
Facebook/instagram/twitter	91	72.2
İnterneti kullanma süresini kontrol eden kişi		
Kendim	90	71.4
Annem	9	7.2
Babam	25	19.8
Diğer	2	1.6
İnternet kullanırken uyarı alma durumu		
Hiç	57	45.2
Bazen	50	39.7
Ara sıra	10	7.9
Her zaman	9	7.2
İnterneti planlanan süreden fazla kullanma durumu		
Hiç	26	20.7
Bazen	43	34.1
Ara sıra	25	19.8
Sık sık	4	3.2
Her zaman	28	22.2
İnternette iletişim yüz yüze iletişimden daha kolay		
Hiç	10	7.9
Bazen	40	31.7
Ara sıra	14	11.1
Sık sık	9	7.2
Her zaman	53	42.1
Total	126	100

Tablo 4.2'de öğrencilerin internet kullanımına ilişkin özelliklerine göre dağılımı görülmektedir. Öğrencilerin %71.4'ünün yaşadığı yerde internet ulaşımı mevcut olup, %24.6'sı 6 saat ve üstü zaman diliminde internette vakit geçirdiğini ifade etmiştir. Öğrencilerin interneti en çok (%72.2) Facebook/Instagram/Twitter'a bağlamak için kullandıkları, %71.4'ünün interneti kullanma süresinin kontrolünün kendinde olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin %34.1'i interneti planladığı süreden daha fazla kullandığını,

%45.2'si internet kullanırken uyarı almadıklarını, %42.1'i internette iletişimin yüz yüze iletişimden her zaman daha kolay olduğunu ifade etmiştir.

Tablo 4.3. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı (PİKÖ) ve Sosyalleşme Düzeyi Ölçeklerinden (SDÖ) aldıkları puanların dağılımı (N=126)

Ölçekler ve Ölçeklerin Alt Boyutları	Mean±Sd	Min-Max
PİKÖ Alt Kategorileri		
Aşırı Kullanım	15.8±5.2	6-30
Sosyal Fayda	29.0±7.4	11-46
İnternetin Olumsuz Sonuçları	38.9±11.9	17-84
PİKÖ Toplam Puan	83.8±19.8	41-160
SDÖ Toplam Puan	31.9±8.9	20-57

Tablo 4.3'te öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı (PİKÖ) ve Sosyalleşme Düzeyi Ölçeklerinden (SDÖ) aldıkları puan ortalamaları yer almaktadır. Öğrencilerin ölçeklerden aldıkları puanlara bakıldığında; PİKÖ toplam puanı 83.8±19.8, PİKÖ alt kategorilerinden internetin olumsuz sonuçları puan ortalaması 29.58±13.33, sosyal fayda 20.65±8.71, aşırı kullanımı 15.93±5.50 ve SDÖ toplam puanı 31.9±8.9 olarak belirlenmiştir.

Tablo 4.4. Öğrencilerin tanıtıcı özelliklerine göre PİKÖ puan dağılımı (N=126)

Özellikler	n	PİKÖ		Test*
		Mean	SD	
Cinsiyet				
Kız	29	82.6	±25,3	p=0.715
Erkek	97	84.1	±17.9	
Aylık gelir				
0-1000	6	71.8	±16.6	p=0.238
1001-2000	69	84.9	±21.9	
2001-3000	42	81.7	±16.7	
3001-4000	4	85.0	±18.7	
4000denfazla	5	98.2	±8.8	
Anne ve baba evlilik durumu				
Birlikte	110	84.0	±20.1	p=0.397
Boşanmış/ ölüm nedeniyle ayrı	16	82.6	±14.3	
Annenin eğitim durumu				
Bilmiyor	4	84.0	±14.4	p=0.795
Okuryazar değil	16	90.5	±19.3	
Okuryazar	6	79.0	±25.8	
İlkokul mezunu	68	82.2	±21.8	
Ortaokul mezunu	11	82.5	±18.3	
Lise mezunu	20	85.0	±12.9	
Üniversite mezunu	1	97.0		
Babannın eğitim durumu				
Bilmiyor	1	89.0		p=0.702
Okuryazar değil	11	76.4	±17.3	
Okuryazar	4	89.8	±15.1	
İlkokul mezunu	57	86.1	±21.7	
Ortaokul mezunu	19	82.4	±17.9	
Lise mezunu	29	80.9	±20.2	
Üniversite mezunu	5	89.6	±7.0	
Annenin çalışma durumu				
Bilmiyor	4	84.0	±14.4	p=0.870
Çalışıyor	40	85.1	±15.8	
Çalışmıyor	82	83.1	±21.8	
Babannın çalışma durumu				
Bilmiyor	1	89.0		p=0.572
Çalışıyor	117	84.2	±19.9	
Çalışmıyor	8	76.8	±19.8	
Kimle yaşıyor				
Aile	53	82.7	±22.1	p= 0.412
Arkadaş (yurt)	73	85.8	±14.4	
Ev/ yurt bulunduğu yer				
Kırsal	18	74.7	±19.2	p=0.036
Kent	108	85.3	±19.6	

* Independent-T Test, One Way Anova ve Post Hoc Tukey Testi uygulanmıştır.

Tablo 4.4'te öğrencilerin tanıtıcı özelliklerine göre PİKÖ toplam puan dağılımı yer almaktadır. Öğrencilerin PİKÖ puan ortalamalarına bakıldığında; kız, ailelerinin aylık geliri 4001 TL'den fazla olan, anne ve babası birlikte olan, annesinin eğitim durumu okuryazar olmayan, babasının eğitim durumu okuryazar olan, babası çalışan, arkadaşları ile yurttan yaşayan öğrencilerin PİKÖ toplam puan ortalamalarının daha yüksek olduğu elde edilmiş olup gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>0.05$). Kentte yaşayan öğrencilerin PİKÖ puan ortalamaları daha yüksek olup istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($p\leq 0.05$).

Tablo 4.5. Öğrencilerin internet kullanımı ile ilgili özelliklerine göre Problemlili İnternet Kullanımı Ölçeği puan dağılımı (N=126)

Özellikler	n	PİKÖ		Test*
		Mean	SD	
Ev/ yurt internet olma durumu				
Var	90	88.0	14.9	$p \leq 0.05$
Yok	36	76.3	24.6	
İnternete bağlanma yöntemi				
Ev	17	90.6	13.8	$p = 0.275$
İnternet kafe	3	88.0	8.7	
Cep telefonu	99	83.1	18.7	
Arkadaşlar	7	74.3	40.9	
İnternette harcamılan günlük süre				
15 -45dk	33	69.2	24.6	$p \leq 0.001$
1-2saat	31	78.9	13.3	
3-5saat	31	90.6	11.4	
6 saat ve üzeri	31	97.3	13.6	
İnternetin daha çok hangi sebeple kullanıldığı				
Ödev	4	92.0	46.3	$p = 0.480$
Film/ müzik/ tv	4	90.0	17.3	
Sohbet/chat	19	77.8	17.7	
Oyun	8	89.6	12.7	
Facebook/ instagram/ twitter	91	83.9	19.3	
İnterneti kullanma süresini kontrol eden kişi				
Kendim	90	81.5	20.4	$p = 0.181$
Annem	9	89.3	18.7	
Babam	25	88.7	17.5	
Diğer	2	100.5	4.9	
İnternet kullanırken uyarı alma durumu				
Hiç	57	78.9	21.8	$p = 0.083$
Bazen	50	87.1	17.3	
Ara sıra	10	89.2	13.3	
Her zaman	9	90.4	21.1	
İnterneti planlanan süreden fazla kullanma durumu				
Hiç	26	70.6	26.8	$p \leq 0.001$
Bazen	43	80.3	14.8	
Ara sıra	25	87.2	15.5	
Sık sık	4	99.0	11.8	
Her zaman	28	96.0	13.9	
İnternette iletişim yüz yüze iletişimden daha kolay				
Hiç	10	56.6	18.1	$p \leq 0.001$
Bazen	40	81.4	23.2	
Ara sıra	14	81.1	16.9	
Sık sık	9	88.7	9.2	
Her zaman	53	90.5	14.1	

* Independent-T Test, One Way Anova ve Post Hoc Tukey Testi uygulanmıştır.

Tablo 4.5'te öğrencilerin internet kullanımı ile ilgili özelliklerine göre PİKÖ toplam puan dağılımı yer almaktadır. İnternete evden bağlanan, interneti kullanırken her zaman uyarı alan, interneti sık sık planlanan süreden fazla kullanan ve internette iletişim kurmanın her zaman yüz yüze iletişimden daha kolay olduğunu düşünen öğrencilerin PİKÖ toplam puan ortalamalarının yüksek olduğu elde edilmiş olup istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>0.05$).

Evde/yurtta internet olma durumu ile PİKÖ toplam puanı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuş olup evde/yurtta interneti olanlarda problemlili internet kullanım puan ortalaması daha yüksektir ($p\leq 0.05$). İnternette harcanılan günlük süre ve PİKÖ toplam puanı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuş olup aradaki fark interneti '1-2 saat' ve '6 saat ve üzeri' zaman kullananlardan kaynaklanmaktadır ($p<0.001$). İnterneti planlanan süreden fazla kullanma durumu ile PİKÖ toplam puanı arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuş olup aradaki fark interneti 'hiç' ve 'her zaman' planlanan süreden fazla kullananlardan kaynaklanmaktadır ($p<0.001$). İnternette iletişimin her zaman yüz yüze iletişimden daha kolay olduğunu düşünen öğrencilerin pikö toplam puanı yüksek olarak belirlenmiş olup aradaki fark 'hiç' ve 'her zaman' internette iletişimin yüz yüze iletişim kurmaktan daha kolay olduğunun düşünülmesinden kaynaklanmaktadır ($p<0.001$).

Tablo 4.6. Öğrencilerin tanıtıcı özelliklerine göre Sosyalleşme Düzeyi Ölçeği puan dağılımı (N=126)

Sosyodemografik Özellikler	n	SDÖ	Test*
		Mean±SD	
Cinsiyet			
Kız	29	36.9±11.3	p<0.001
Erkek	97	30.3±7.4	
Aylık gelir			
0-1000	6	35.3±9.8	p=0.586
1001-2000	69	31.2±7.9	
2001-3000	42	32.1±9.4	
3001-4000	4	37.3±13.2	
4000denfazla	5	31.0±13.7	
Anne ve baba evlilik durumu			
Birlikte	110	31.8±8.7	p= 0.851
Boşanmış/ ölüm nedeniyle ayrı	16	32.3±10.4	
Annenin eğitim durumu			
Bilmiyor	4	37.8±9.9	p=0.201
Okuryazar değil	16	30.1±9.0	
Okuryazar	6	31.0±5.5	
İlkokul mezunu	68	32.1±8.9	
Ortaokul mezunu	11	31.8±9.7	
Lise mezunu	20	30.6±8.1	
Üniversite mezunu	1	53.0	
Babann eğitim durumu			
Bilmiyor	1	33.0	p=0,473
Okuryazar değil	11	28.4±8.1	
Okuryazar	4	34.0±5.4	
İlkokul mezunu	57	32.4±8.9	
Ortaokul mezunu	19	29.2±5.2	
Lise mezunu	29	32.7±10.3	
Üniversite mezunu	5	36.8±13.2	
Annenin çalışma durumu			
Bilmiyor	4	37.8±9.9	p=0.312
Çalışıyor	40	32.5±9.4	
Çalışmıyor	82	31.3±8.6	
Babann çalışma durumu			
Bilmiyor	1	33.0	p=0.991
Çalışıyor	117	31.9±9.1	
Çalışmıyor	8	31.8±6.9	
Kimle yaşıyor			
Aile	53	32.2±9.2	p=0.544
Arkadaş (yurt)	73	31.2±8.2	
Ev/ yurt bulunduğu yer			
Kırsal	18	34.3±10.4	p=0.213
Kent	108	31.5±8.6	

* Independent-T Test, One Way Anova ve Post Hoc Tukey Testi uygulanmıştır.

Tablo 4.6'da öğrencilerin tanıtıcı özelliklerine göre SDÖ toplam puan dağılımı gösterilmektedir. Ailelerinin aylık geliri 3001-4000 TL arası olan, anne ve babası boşanma/ ölüm nedeniyle ayrı olan, babası üniversite mezunu olan, ailesi ile yaşayan ve kırsal bölgede yaşayan öğrencilerin SDÖ puan ortalaması daha yüksek bulunmuştur ($p>0.05$). Cinsiyet ile SDÖ toplam puanı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuş olup kız öğrencilerin sosyalleşme puan ortalaması erkek öğrencilere göre daha yüksek olarak tespit edilmiştir ($p<0.001$).

Tablo 4.7. Öğrencilerin internet kullanımı ile ilgili özelliklerine göre Sosyalleşme Düzeyi Ölçeği puan dağılımı (N=126)

Özellikler	n	SDÖ	Test*
		Mean±SD	
Ev/ yurt internet olma durumu			
Var	90	31.9±9.0	p=0.927
Yok	36	31.8±8.7	
İnternete bağlanma yöntemi			
Ev	17	32.6±9.0	p=0.711
İnternet kafe	3	29.7±4.0	
Cep telefonu	99	32.0±9.1	
Arkadaşlar	7	28.4±6.2	
İnternette harcamılan günlük süre			
15 -45dk	33	32.5±9.1	p=0.404
1-2saat	31	33.7±9.6	
3-5saat	31	30.8±8.6	
6 saat ve üzeri	31	30.3±8.2	
İnternetin daha çok hangi sebeple kullanıldığı			
Ödev	4	30.8±7.7	p=0.948
Film/ müzik/ tv	4	34.0±6.9	
Sohbet/chat	19	30.6±8.3	
Oyun	8	32.0±10.1	
Facebook/ instagram/ twitter	91	32.1±9.2	
İnterneti kullanma süresini kontrol eden kişi			
Kendim	90	31.5±8.1	p=0.139
Annem	9	28.6±7.7	
Babam	25	33.6±11.0	
Diğer	2	43.0±14.1	
İnternet kullanırken uyarı alma durumu			
Hiç	57	29.7±7.1	p=0.015
Bazen	50	32.4±9.2	
Ara sıra	10	36.0±12.9	
Her zaman	9	38.1±8.9	
İnterneti planlanan süreden fazla kullanma durumu			
Hiç	26	32.7±10.0	p=0.089
Bazen	43	31.8±8.9	
Ara sıra	25	28.0±6.0	
Sık sık	4	30.5±7.2	
Her zaman	28	34.8±9.5	
İnternette iletişim yüz yüze iletişimden daha kolay			
Hiç	10	34.5±10.4	p=0.026
Bazen	40	33.4±9.6	
Ara sıra	14	36.2±10.2	
Sık sık	9	27.0±3.0	
Her zaman	53	29.9±7.6	

* Independent-T Test, One Way Anova ve Post Hoc Tukey Testi uygulanmıştır.

Tablo 4.7’de öğrencilerin internet kullanımı ile ilgili özelliklerine göre SDÖ puanlarının dağılımı verilmiştir. İnternete evden bağlanan, günlük internette harcadığı süre 1-2 saat arası olan, interneti en çok film/ müzik/ tv için kullanan öğrencilerin SDÖ puan ortalaması daha yüksek olup istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>0.05$).

İnternet kullanırken uyarı alma durumu ile SDÖ toplam puanı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuş olup internet kullanırken her zaman uyarı alan öğrencilerde SDÖ puan ortalaması diğerlerine göre daha yüksek olarak belirlenmiştir. İnternet kullanırken uyarı alma durumu ile SDÖ toplam puanı arasındaki farklılık interneti kullanırken ‘hiç’ ve ‘her zaman’ uyarı alanlar arasından kaynaklanmaktadır ($p\leq 0.05$).

İnternette iletişimin yüz yüze iletişimden daha kolay olduğunu düşünen öğrenciler ile SDÖ toplam puanı arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuş olup gruplar arasındaki fark ‘ara sıra’ ve ‘sık sık cevabını verenler’ arasından kaynaklanmaktadır ($p\leq 0.001$).

Tablo. 4.8. Öğrencilerin internet kullanımı ile ilgili özelliklerinin cinsiyete göre dağılımı (N=126)

İnternet kullanımına ilişkin özellikler	Cinsiyet				Test*
	Kız		Erkek		
	n	%	n	%	
İnternete Bağlanılan Yer					
Ev	3	17.6	14	82.4	$p=0.625$
İnternet kafe	0	0.0	3	100.0	
Cep telefonu	25	25.3	74	74.7	
Arkadaşlar	1	14.3	6	85.7	
İnternette Harcanılan Günlük Süre					
15-45dk	10	30.3	23	69.7	$p=0.350$
1-2saat	9	29.0	22	71.0	
3-5saat	5	16.1	26	83.9	
6 saat ve üzeri	5	16.1	26	83.9	
İnternetin Hangi Amaçla Kullanıldığı					
Ödev	1	25.0	3	75.0	$p=0.348$
Film-müzik-TV	0	0.0	4	100.0	
Sohbet/Chat	6	31.6	13	68.4	
Oyun	0	0.0	8	100.0	
Facebook/Instagram/Twitter	22	24.2	69	75.8	
İnterneti Planladığından Fazla Kullanma					
Hiç	6	23.1	20	76.9	$p=0.409$
Bazen	12	27.9	31	72.1	
Ara sıra	3	12.0	22	88.0	
Sık sık	0	0.0	4	100.0	
Her zaman	8	28.6	20	71.4	
İnternette İletişim Yüz Yüz İletişimden Daha Kolay					
Hiç	4	40.0	6	60.0	$p=0.042$
Bazen	14	35.0	26	65.0	
Ara sıra	4	28.6	10	71.4	
Sık sık	1	11.1	8	88.9	
Her zaman	6	11.3	47	88.7	

* Ki-Kare testi uygulanmıştır.

Tablo 4.8’de Öğrencilerin internet kullanımı ile ilgili özelliklerinin cinsiyete göre dağılımı verilmiştir. Öğrencilerin arasında internette iletişimin yüz yüze iletişimden her zaman daha kolay olduğunu düşünenlerin oranı erkek öğrencilerde daha yüksek olup aralarında anlamlı bir ilişki saptanmıştır ($p<0.001$).

5.TARTIŞMA VE SONUÇ

Geçtiğimiz yıllar içinde internet dünyasında birçok engelli insan açısından yeni bir oluşum yaşanmaya başlanmıştır. Bilgisayar teknolojilerindeki gelişmelerin yardımıyla işitme engelliler telefon ağlarıyla iletişim kurabilmekte ve hareketli görüntülere internet aracılığı ile erişebilmektedirler (137).

İşitme engelli adölesanlar üzerinde yapılan çalışmalar çoğunlukla spor ve sosyalleşme arasındaki ilişki ile ilgilidir. İşitme engelli adölesanların internet kullanımı ve sosyalleşmeleri ile ilgili çalışmaya rastlanılamaması sebebi ile bedensel engelli ve normal bireylerde yapılan çalışmalara değinilmiştir.

Gençleri internet kullanımına yönelten en önemli nedenin engelsiz bireylere göre tasarlanan toplumsal yaşama erişememek olduğu kabul edilmektedir. Bedensel engelli gençlerin yaklaşık üçte ikisi dış ortamdaki sosyal etkinliklere katılmadığı için internet kullandığını ifade etmektedir. Bu durum internet kullanımının engelli gençler için bir tercihten öte zorunluluk olduğunu göstermektedir (104).

Eğitim düzeyinin göreceli olarak artması, ailenin kontrol ve baskısının azalması ve ev dışında geçirilen zamanın daha fazla olması ile engelli gençlerin sanal dünyada tanımadıkları kişilerle pasif ya da aktif olarak daha fazla iletişime geçmelerinde de artış görülmektedir. Sanal dünyada tanımadıkları insanlarla, özellikle “karşı cinsle” daha rahat iletişime geçme ve tanışma imkanı olsa da, çevresel faktörlere bağlı engeller ve engellilere karşı toplumsal önyargılardan duyulan kaygılar nedeniyle bedensel engelli gençler sanal ilişkilerini gerçek ilişkilere dönüştürememektedir (103).

Örgün eğitime, spor aktivitelerine ve dernek faaliyetlerine katılımın artması, Facebook’taki arkadaş listesinde yer alan kişilerle yüz yüze iletişime geçilmesinde ve devamında ilişkilerin sürdürülmesinde belirleyici bir etki oluşturmaktadır (103).

Toplumsal hayattan uzak, ev ortamında yaşamaya mahkûm edilen engelli gençler için internet başlıca vakit harcama yöntemi haline gelebilmektedir. Engelli gençlerin büyük

çoğunluğu (%84.8) interneti öncelikle evde oyalanmak için seçilen bir yol olarak değerlendirmektedir. Engelli gençler tarafından ev ortamında boş zaman geçirme aracı olarak görülen internet bu durumun yanında dışarıdaki etkinliklerde yer alamamaktan kaynaklanan eksikliği gidermek amacıyla da kullanılmaktadır. Engelli gençlerin yarısından fazlası dış ortamda spor faaliyetlerine veya oyunlara katılamadıkları için internette oyun oynadığını ifade etmektedir. Gerçek hayatta spor faaliyetleri ve oyunlar bireye disiplin, çalışma, mücadele azmi, rekabet, yardımlaşma, dayanışma, sorumluluk ve kişisel kimliği geliştirmesini destekleyen özellik ve değerler kazandırmaktadır. Fakat sanal ortamda çevrimiçi oynanan oyunların bireye bu yetileri ve değerleri kazandırması gerçek ortama göre olasılığı daha düşük bir durumdur. Bu eksiklik ise toplumsal hayatın bir parçası olmada güçlük ve düzene uyumda zorluk yaşanmasına ve buna bağlı olarak sosyal dışlanmanın oluşmasına zemin hazırlamaktadır (101).

Evde kapalı olarak yaşayan engelli bireyin yaşam ritminin okula giden ya da çalışan akranlarınınkinden zaman içinde ayrışması, onu çevresindeki gerçek sosyal hayattan ve sınırlı sosyal çevresinden daha da uzaklaştırmaktadır. Hayatın akışından uzaklaşan engelli genç, mobil ya da sabit bilişim araçlarıyla, çevrimiçi halde bulunan, uzaklarda yaşayan ama sanal iletişim kurmaya daha uygun olan bir bireyle daha kolay iletişime girebilmektedir (103).

İleri yaşlarda, meslek sahibi, ev dışında daha fazla zaman geçiren ve belirli bir sosyal çevreye sahip olan engelli gençlerin de bir kısmının, Facebook'u sadece var olan ilişkilerini sürdürmek ve haberleşmek için kullandıkları görülmektedir. Bu gençlerin Facebook'u işlevsel bir iletişim aracı olarak kullanmalarını, sosyalleşme için buna ihtiyaç duymamaları ile açıklamak mümkündür (103).

Yapılan bir araştırmada iletişim amaçlı internet kullanımının çocuklar açısından sağladığı yararlar incelendiğinde, çocukların en çok görüntülü ve sesli iletişim kurmak amacıyla internette faydalandıkları belirlenmiştir. Bunun yanı sıra çocukların tanıdıklarıyla uzun süre ve rahatça iletişim kurma, bilgi alış verişinde bulunma açısından da oldukça üst düzeyde internette faydalandıkları belirlenmiştir. Araştırmaya katılan çocuklar internetin sosyalleşmelerine katkı sağladığı görüşüne katılmakla birlikte bu görüşe internetin iletişim boyutunda sağladığı diğer yararlarla oranla daha az düzeyde katıldıklarını belirtmişlerdir. Çocukların, internet kullanım süreleri arttıkça, internette görüntülü ve sesli iletişim kurma, görüş ve düşüncelerini rahatlıkla dile

getiren bir ortam bulma, tanıdıkları insanlarla uzun süre ve rahatça iletişim kurma açısından yararlanma düzeylerinin de arttığı; internet kullanım sıklıkları arttıkça internette tanıdıkları kişilerle uzun süre ve rahatça iletişim kurma amacıyla yararlanma düzeylerinin de anlamlı olarak arttığı; interneti vatandaşlık hizmetleri, haber okuma, oyun oynama, müzik dinleme, film izleme ve yeni insanlar ile tanışma, haberleşme ve sohbet etme amaçlarıyla kullanan çocukların interneti diğer farklı amaçlar için kullanan çocuklara göre daha faydalı buldukları belirlenmiştir. Bu durumun yanı sıra çocukların interneti iletişim amacıyla kullanmada ebeveynlerinden daha yararlı buldukları belirlenmiştir (135).

Bu çalışmada kullanılan SDÖ'den en az 13, en fazla 65 puan alınmaktadır. Çalışmada SDÖ puan ortalaması 31.9 ± 8.9 (orta düzey) olarak tespit edilmiştir (Tablo 4.3). Erkek öğrencilerin SDÖ puan ortalaması 30.3 ± 7.4 , kız öğrencilerin ise 36.9 ± 11.3 olarak bulunmuştur (Tablo 4.6). Cinsiyet ile SDÖ toplam puanı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuş olup kız öğrencilerin sosyalleşme puan ortalaması erkek öğrencilere göre daha yüksek olarak tespit edilmiştir ($p < 0.001$). Bu sonuç işitme engelli kızların sosyalleşme düzeylerinin erkeklere göre daha yüksek olduğunu göstermektedir. Bu duruma neden olabilecek olası bir durum ise erkeklerin gelişimsel görevlerinden biri olan içten ilişkiler kurmada zorluk yaşaması olarak gösterilebilir (106).

PİKÖ, internetin sağlıklı ve sağlıksız olarak kullanım düzeylerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. PİKÖ'den en az 33, en fazla 165 puan alınmaktadır (35). Ölçeğin puan değeri yükselmesi internet kullanımının sağlıksızlaştığını göstermektedir. Bu çalışmada lise öğrencilerinin PİKÖ toplam puan ortalaması 83.8 ± 19.8 olarak bulunmuştur (Tablo 4.3). Bu sonuca göre öğrencilerin problemlili internet kullanımı puan ortalamalarının orta düzeyde olduğu söylenebilir. Bu sonuç, Malatya'da lise öğrencilerinde yapılan bir araştırmada elde edilen PİKÖ puan ortalamasından (erkeklerde 131.16 ± 25.00 , kızlarda 137.74 ± 21.64) düşük, Ata ve arkadaşlarının üniversite öğrencilerinde elde ettiği değerden (60.61 ± 19.50), Tutgun'un öğretmen adaylarında elde ettiği sonuçtan (62.21 ± 20.22) ve Ceyhan'ın üniversite öğrencilerinde bulunduğu sonuçtan (44.90) daha yüksek olarak belirlenmiştir (35,107-109).

Çalışmada kullanılan PİKÖ'nün alt kategorileri puan değerlendirmesinde aşırı kullanım puan aralığı 30-6, sosyal fayda/sosyal rahatlık puan aralığı 50-10, internetin olumsuz sonuçları puan aralığı 85-17 şeklindedir (35). Bu çalışmada öğrencilerin internetin

olumsuz sonuçları alt ölçek puan ortalaması 29.58 ± 13.33 , sosyal fayda 20.65 ± 8.71 , aşırı kullanım 15.93 ± 5.50 olarak belirlenmiştir (Tablo 4.3). Yapılan bir araştırmada öğrencilerin internetin olumsuz sonuçları puan ortalaması 27.01 ± 11.35 , sosyal fayda 17.94 ± 6.76 , aşırı kullanım 17.25 ± 5.71 olarak belirlenmiştir (107). Üniversite öğrencileriyle yapılan araştırmada PİKÖ alt ölçek puan ortalamaları internetin olumsuz sonuçları alt ölçeğinde 26.45 ± 10.37 , sosyal fayda alt ölçeğinde 18.83 ± 7.31 , aşırı kullanım alt ölçeğinde 15.32 ± 5.20 olarak belirlenmiştir (108). Sonuçlar bu çalışmadan elde edilen puanlarla benzerlik göstermektedir. Ceyhan tarafından üniversite öğrencileriyle yapılan başka bir araştırmada, internetin olumsuz sonuçları puan ortalaması 17.85, sosyal fayda 14.64, aşırı kullanım 12.82 olarak belirlenmiş olup puanlar bu çalışmadan elde edilen sonuçlardan daha düşüktür (35).

Araştırmada elde edilen PİKÖ puan ortalaması erkeklerde 84.1 ± 17.9 , kızlarda 82.6 ± 25.3 olarak bulunmuştur (Tablo 4.4). Bu sonuç erkeklerde problemlili internet kullanımının kız öğrencilere göre daha fazla olduğunu göstermektedir. Literatürde üniversite ve lise öğrencileri üzerinde yapılan birçok araştırma problemlili internet kullanımının erkeklerde daha fazla görüldüğü ifade edilmektedir (35). Bu sonuç, erkeklerin çevre ile ilişki kurmada zorluk yaşaması ve bu yüzden yüz yüze iletişim yerine interneti tercih ederek internetteyken duygu ve düşüncelerini daha rahat ifade etmelerinden kaynaklanıyor olabilir. Diğer yandan erkeklerin teknolojiye daha fazla ilgi duyması ve internete istediği yerden ulaşma olanaklarının fazla olmasının da etkili olabileceği düşünülebilir (35). Yapılan çalışmaların çoğunluğuna göre erkeklerin problemlili internet kullanımının kadınlarınkinden daha yüksek olduğu belirlenmiştir (35,51,52,61,110).

Dünya Ekonomik Forumu'nun 2015'te hazırladığı Küresel Cinsiyet Eşitsizlik Raporu'nda Türkiye, 145 ülke arasında 130'uncu sırada yer almaktadır. Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü'nün (OECD) 2016 verilerine göre, çalışmayan ve aynı zamanda eğitim-öğretimine devam edemeyen 15-19 yaş arası kadınların toplam nüfusa oranı %24.5 iken, aynı yaş aralığında erkeklerin oranı %12.62'dir (132). Dünyadaki duruma paralel olarak ülkemizde de durum benzerdir. Bu çalışmada da erkek öğrenci sayısı kız öğrencilere göre daha fazladır. Çünkü çalışmanın yapıldığı okul bünyesinde erkek öğrenci pansiyonu bulunmakla birlikte kız öğrenciler için böyle bir imkan

bulunmamaktadır. Bu da kız öğrencilerin erkek öğrenciler kadar eğitime katılmasına olanak sağlamamaktadır.

Literatürde anne baba eğitim düzeyine göre problemlili internet kullanımını araştıran sınırlı sayıda çalışma bulunmakla birlikte lise öğrencileriyle yapılan birkaç çalışmada anne baba eğitim düzeyi ile internet bağımlılığı arasında ilişki olmadığı belirtilmektedir (111-113). Bu çalışmada da öğrencilerin anne ve baba öğrenim düzeyi ile PİKÖ arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>0.05$) (Tablo 4.4). Bu sonuç literatürle paralellik göstermektedir.

Gelir düzeyinin artmasıyla öğrencilerin bilgisayar ve internete ulaşma ihtimalinin artmasının aşırı kullanıma sebep olduğu düşünülmektedir. Yüksek gelir grubunda olan bireylerin, bilgisayar ve internete erişimleri daha kolay olmakla beraber, internet kafelerin yaygınlaşmasıyla da internet kullanıcı sayısı artmıştır (112). Yapılan bir çalışmada lise öğrencilerinin ekonomik gelirleri ile doğru orantılı bir şekilde, gelir durumları iyi olanların evlerinde bilgisayar olması nedeni ile evlerindeki bilgisayarları aracılığı ile internete bağlandıkları, ekonomik durumları yeterli olmayanların ise internet kafelerden internete bağlandıkları belirlenmiştir (111,112). Lise öğrencilerinde internet etiğine ilişkin algılarının belirlendiği bir çalışmada öğrencilerin ailelerinin gelir seviyesi arttıkça, internet tutumlarının olumsuzlaştığı görülmektedir. Ek olarak orta ve orta üstü gelir grubuna giren öğrencilerin çok düşük gelir grubundaki öğrencilere göre şiddet içeren oyunlara daha yatkın oldukları sonucuna varılmıştır (114). Aynı şekilde Kayıkçı, lise öğrencilerinin internete yönelik tutumlarıyla aile gelir durumu arasında anlamlı farklılıklar olduğunu göstermiştir (115). Adölesanlarda yapılan bir çalışmada ailenin gelir düzeyi arttıkça internette geçirilen zamanın arttığını, Günüş'ün yaptığı çalışma ise lise öğrencilerinde yaptığı araştırmada gelir düzeyi arttıkça internet bağımlılığının arttığını belirlemiş ve bu durumun internet bağımlılığının belli bir ücrete tabi olmasından dolayı kaynaklanabileceği düşünülmüştür. Lise öğrencileriyle yapılan başka bir araştırmada ailesinin geliri asgari ücret altında olanların problemlili internet kullanımını davranışlarının daha yüksek olduğunun bulunması ise farklı bir bulgudur (52,111). Bunlara ek olarak ülkemizde yapılan başka bir araştırmada üniversite öğrencilerinde aylık ortalama gelirin problemlili internet kullanımını etkilemediğini bulunmuştur (110). Yapılan bu çalışmada ailesinin 4001 TL'den fazla aylık geliri olan

öğrencilerin problemleri internet kullanımları incelendiğinde yüksek puan aldığı fakat farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmektedir ($p>0.05$) (Tablo 4.4).

Sosyo-ekonomik ve kültürel altyapıları farklı olan adölesanlarda, internet kullanımları ve internete erişim imkanları da farklılıklar göstermektedir (116). Arnas tarafından 3-18 yaş grubu çocuk ve gençlerin interaktif iletişim araçlarını kullanma alışkanlıklarının değerlendirilmesi amacıyla 933 çocukla yapılan araştırmada çocukların %21.7'sinin evinde internet bulunduğu belirlenmiştir (117). Amerika'da 1997-1998 yıllarında yapılan bir araştırmaya göre, ailelerin %23'ünün (118), 2000 yılında yapılan bir çalışmada ise ailelerin %52'sinin evinde internet olduğu belirlenmiştir (119). Bu konu ile bağlantılı olarak Yunanistan'da adölesanlarla yapılan araştırmada aşırı internet kullanımında internete bağlanılan yerin önemli bir belirleyici faktör olduğu saptanmıştır (120). Ceyhan çalışmasında üniversite öğrencilerinde internete bağlanılan yere göre PİKÖ puan ortalamalarını değerlendirdiğinde aşırı kullanım alt ölçeğinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu sonucu elde edilmiştir (35). Bu çalışmada işitme engelli lise öğrencilerinin internete bağlandıkları yere göre problemleri internet kullanımı incelendiğinde internete cep telefonundan bağlanan öğrencilerin sayısı daha fazla olup internete bağlanılan yer ile PİKÖ toplam puanı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>0,05$) (Tablo 4.5).

İnternet bağımlılığı, bilgisayar başında, internette gereğinden fazla zaman harcama problemi olarak tanımlanmaktadır (57). Tutgun tarafından yapılan araştırmada öğretmen adaylarından günde sekiz saatten fazla interneti kullananlarda ölçek puan ortalamasının yüksek olduğu tespit edilmiştir (107). Tekinarslan ve Gürer, üniversite öğrencilerinde günlük beş saatten fazla internet kullananların problemleri internet kullanma eğiliminde olduklarını, Kwiatkowska ve arkadaşları günlük beş saatten fazla internet kullanan bireylerin bağımlılık riski altında olduğunu ifade etmiş, Mythily ve arkadaşları Singapurlu 2735 adölesan ile yaptığı araştırmada günde 5 saatten fazla interneti kullananları aşırı internet kullanıcısı olarak ifade etmiş ve katılımcıların %17.1'inin günde beş saatten fazla internet kullandığını bulmuştur (110,121,122). Günüş'ün lise öğrencileriyle yaptığı araştırmada, interneti günlük kullanım miktarı arttıkça bağımlılık düzeyinin arttığını ifade etmiştir (111). Kaltiala-Heino ve arkadaşları bağımlı kullanıcıların günlük internet kullanımını ortalama 2.7 saat, Ata ve arkadaşları üniversite öğrencilerinin internette geçirdikleri günlük ortalama sürenin 241-480 dakika arasında

olduğunu, Tahiroğlu ve arkadaşları problemlili internet kullanıcılarının haftada 12 saatten fazla interneti kullandığını ve internet kullanım süresiyle patolojik internet kullanımının arttığını belirtmiştir (53,108,123). Niemz ve arkadaşları tarafından üniversite öğrencileriyle yapılan araştırmada haftada 10–14 saat internet kullanımının patolojik olduğu belirtilmiştir (124). Literatürde bağımlı kullanıcıların haftalık ya da günlük internet kullanım sürelerinin bağımlı olmayan kullanıcılardan daha fazla olduğunu gösteren birçok araştırma bulunmaktadır (23,25). T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü tarafından yapılan “İnternet kullanımı ve Aile” konulu araştırmada katılımcıların yarısından fazlasının (%51.13) interneti günde en az bir kez kullandıkları gösterilmiştir (125). Engellilerin internet kullanımına yönelik yapılan bir araştırmada, araştırmaya katılan engelli gençlerin %2’si günde bir saatten az, %9.8’i 1-2 saat, %37.7’si 3-5 saat, %35.3’ü 6-8 saat, %15.2’si ise 9 saat ve daha fazla süreyle internet kullandıkları belirlenmiştir (101). Bu çalışmada öğrencilerin internet kullanım süresine göre problemlili internet kullanım düzeyleri incelendiğinde internet kullanım süresi arttıkça ölçek ve alt ölçeklerden alınan puan ortalamalarının arttığı görülmektedir ($p<0.001$) (Tablo 4.5).

İnternet bağımlılıklarının belirlenmesinde sadece internet başında geçirilen zamanın miktarı yeterli olmamakla beraber bu zamanın hangi kullanım amacı için kullanıldığı da büyük önem taşımaktadır. İnternet kullanımında oluşabilecek olumlu ve olumsuz sonuçlar, interneti kullanım neden ve amaçlarıyla bağlantılıdır (111). İnternet, sohbet etmek, oyun oynamak, müzik dinlemek, araştırma yapmak gibi amaçlar ile günlük yaşamda çok sık kullanılan teknolojik bir araçtır (57). Çocuklar ve gençlerde bilgisayar ve interneti oyun oynama, müzik dinleme, yazı yazma, ders çalışma gibi farklı amaçlar için kullanılmaktadırlar (54). Kayri ve Günüş, bireylerin interneti kullanım amaçlarında bir kontrolün bulunmamasının da bireylerde gizli bir bağımlılık riski oluşturabileceğine değinmişlerdir (49). Yapılan çalışmaların bir çoğunda internetin adölesanlar tarafından sohbet, oyun, bilgi arama amacıyla kullanıldığı belirtilmektedir (51-53,109,110,118). Başka bir çalışmada lise öğrencilerinin internet kullanımında eğitim, bilgi ve araştırma, oyun-eğlence, iletişim, e-posta, tanışma ve sohbet gibi amaçların yer aldığı belirlenmiştir (126). Tahiroğlu ve arkadaşları tarafından 3975 adölesan ile yapılan çalışmada internet kullanım amacı ile internet kullanımı puan ortalamaları arasında önemli ilişki bulunmuştur (53). Bilgi arama ve okulla ilişkili amaçlar için interneti kullananlarda puan ortalamalarının en düşük, sohbet ve oyun amacıyla kullananlarda en

yüksek olduğu bulunmuştur (126). Benzer şekilde Chou ve Hsiao problemleri internet kullanımını ile sohbet (chat) arasında güçlü ilişki bulunmuştur (127). Tsitsika ve arkadaşları aşırı internet kullanımında oyun oynamanın önemli bir faktör olduğunu belirtmiştir (120). Yapılan bazı çalışmalarda da problemleri internet kullanıcılarının sohbet ve oyunla ilgili bağlantıları, problemleri olmayan kullanıcıların bilgi edinme amaçlı bağlantıları tercih ettiği sonucu elde edilmiştir (53,110). Bayraktar ve Gün patolojik internet kullanıcısı adölesanların sohbet, mp3, pornografi ve alışveriş sitelerini diğer kullanıcılara göre daha fazla ziyaret ettiğini belirtmişlerdir (128). Lise öğrencileriyle yapılan başka bir çalışmada öğrencilerin İnternette Bilişsel Durum Ölçeği (İBDÖ) puan ortalamaları ile internete girdiklerinde araştırma arama siteleri, sağlık siteleri, ödev araştırma sitelerine girme durumları arasında ilişki bulunmadığını, haberleşme, arkadaş bulma siteleri, cinsel içerikli siteler, eğlence siteleri, alış-veriş siteleri, haber alma siteleri, forum siteleri, sohbet, online oyun, müzik dinleme/indirme siteleri arasında aynı yönde güçlü ilişki bulunduğunu ifade etmiştir (52). Ceyhan ve arkadaşları tarafından problemleri ve problemleri olmayan internet kullanımına sahip üniversite öğrencilerinin özelliklerine yönelik yapılan çalışmada problemleri internet kullanıcılarının interneti bilgi edinme, iletişim kurma ve eğlenme amacıyla kullandığı, problemleri olmayan kullanıcıların ise interneti ödev için kaynak tarama nedeniyle kullandıkları sonucu elde edilmiştir (35). Aynı ölçekle yapılan başka bir araştırma da arkadaş ve akranlarla iletişim kurmak ve eğlenmek amacıyla internet kullanma ölçek puan ortalaması arasında anlamlı ilişki bulunurken, bilgi edinme amaçlı kullanım ile ölçek puanları arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır (129). ABD’de engelli bireylerin internet kullanımını üzerine yapılan bir çalışmanın sonuçlarına göre, engelliler en çok elektronik posta (%67.1) ve bilgi arama (%62.8) için internete başvurmuşlardır. Engelli internet kullanan bireylerin %39’u interneti, haberleri takip etmek, hava durumunu izlemek ya da spor skorlarını öğrenmek; %29.3’ü okul ödevleri; %26.2’si işle ilgili görevler; %17’si alışveriş ve fatura ödeme; %15.9’u iş arama; %24’ü ise diğer amaçlar için kullanmaktadır (130). Bu çalışmada işitme engelli öğrencilerin %72.2’sinin Facebook/İnstagram/Twitter’a ulaşma, %15.1’inin sohbet/chat amacıyla interneti kullandığı görülmektedir Öğrencilerin internet kullanım amaçları ile PİKÖ arasında istatistiksel olarak bir fark bulunamamıştır ($p>0.05$) (Tablo 4.5).

İnternet siteleri işitme engelli öğrencilerin erişimlerine daha uygun biçimde tasarlanmalıdır. İnternet sitelerinin işitme engelliler açısından kullanım kolaylığının

mümkün olan en üst seviyeye çıkarılması gerekmektedir. Bunu sağlamanın yolu ise, internet siteleri üzerinden verilen bilgi ve hizmetlerin mümkün olduğu kadar sadece sözel olarak sunulmamasıdır. İnternet sitelerinin özelliği gereği ya da bir başka nedenden dolayı sunulan hizmet ve bilgide sesli sunum gerekli ise, bunlara ek olarak metin, resim, animasyon vb. yöntemlerle desteklenmesi gerekmektedir (131,132).

Eğitim ve öğretim merkezi olarak kabul edilen merkezler fırsat eşitliğini sunamayacak ve işitme engelli öğrenciler ile diğer öğrenciler arasında fırsat eşitsizliği doğuracaktır. Web sayfalarını engelliler için engelli hale getirmek yerine web sayfalarını engellilerin okuma, yazma ve akademik çalışmaları için engelsiz erişim ve özgür bir ortam haline getirmeleri gerekmektedir (83,133).

Her ne kadar engelli kişilerin engelsizlere göre internete erişim oranları düşük olsa da, farklı uygulamalar ve projeler ile internet kullanımını özendirilmekte ve yaygınlaştırılmakta, böylece kendi imkanları ile internete erişim imkânı elde eden engelliler pek çok amaç için bu teknolojidenden yararlanmaktadırlar (130).

Bu ve benzeri diğer araştırmalar, internet teknolojisine erişimin artmasının engellilerin sosyal ortama dahil edilmesi için önemli işlevleri olduğunu savunmaktadırlar. Genel olarak internetin, sosyalleşme problemlerine karşı kullanılabilir etkili bir araç olduğu, sosyal olarak dışlanmış grupların internet kullanımıyla bazı açık ve ölçülebilir faydalar elde edebileceği düşünülmektedir (134).

Bunlara ek olarak, sanal sosyalleşme geleneksel sosyalleşme ile aynı görülmemelidir; yüz yüze etkileşimler genellikle e-posta, sohbet veya anlık mesajlaşma gibi sanal iletişimlerden daha zengindir. Sosyalleşme düzeyinin artırılması amacıyla engelli gençlerin daha fazla internet kullanımına yönlendirilmesi, bu gençlerin toplumsallaşmadan uzak tutulmasıyla daha fazla sosyal dışlanma yaratılması riskini beraberinde getirmektedir (101).

Sonuç olarak;

Yapılan bu araştırmada, işitme engelli lise öğrencilerinde problemlı internet kullanımı ile sosyalleşme düzeyleri arasında ilişki incelenmiştir. Çalışma sonucuna göre PİKÖ toplam puanı 83.8 ± 19.8 ve SDÖ toplam puanı 31.9 ± 8.9 olarak elde edilmiş, problemlı internet kullanımı ile sosyalleşme düzeyleri orta düzey olarak belirlenmiştir.

Dünyadaki milyonlarca insanın yanında işitme engelli bireyler için de internet, yeni bir öğrenme ve iletişim aracı olarak ortaya çıkmıştır. İnternet kullanımı ile beraber pek çok gençte olduğu gibi problemlı internet kullanımı eğilimi engelli bireylerde de yüksektir. Engelli bireyleri internet kullanmaya yönlendirirken problemlı internet kullanma riski gözönünde tutularak dikkatli davranılmalıdır.

Araştırma sonuçlarına göre şu öneriler sunulabilir:

Ülkemizde engellilere yönelik yapılan istatistiklere göre işitme engelliler için 21 özel eğitim meslek lisesi bulunmaktadır. Bu okullarda 2053 öğrenci eğitim ve öğretim görmektedir. Bu öğrencilerin 1282'si erkek, 771'i kız öğrencilerden oluşmaktadır (136). Araştırmada kız öğrenci sayısının erkek öğrencilere oranla daha düşük olduğu belirlenmiştir. Bu sonuç doğrultusunda toplumsal cinsiyet ayrımının oluşmaması için kız adölesanların eğitim ve öğretime katılımının arttırılmasına yönelik projeler geliştirilmelidir. İşitme engelli kız adölesanların okullulaşma oranınının arttırılmasına yönelik çalışmalarda bulunulmalıdır. İşitme engelli kız-erkek öğrencilerin eğitim gördükleri okullarda sosyal etkinlikler düzenlenerek toplumsal hayata kazandırılmaya çalışılmalıdır.

Bilgi ağının getirmiş olduğu en önemli gelişmelerden olan internet teknolojilerini kullanabilmesi, işitme engelli adölesanların derslerine katkı sağlayıcı malzemelere erişebilmesi, oyun, eğlence, boş zamanları değerlendirme ve iletişim sağlama adına yeni alternatifler keşfedebilmesi, sosyalleşme adına olumlu olarak değerlendirilebilir. Bilimsel kuruluşlar ve eğitim kurumları gibi tüm kamu kurum ve kuruluşları tarafından konuyla ilgili birimler tarafından araştırmacı, eğitimci ve öğrenciler basta olmak üzere işitme engellilerin internet kullanımına yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Eğitim-öğretimin ilk basamaklarından başlanarak her yaştan işitme engelli bireye internet eğitimi verilebilir, internetin amaçlı, işlevsel, verimli kullanımı ve zararlı boyutlarından korunma konularında bilinçlendirme çalışmaları yapılabilir. Anne-babaların kendi çocuklarından daha az internet bilgisine sahip olmaları ya da bu konuda hiçbir bilgi

sahibi olmamaları problem oluşturmaktadır (138). Bunu önlemek amacıyla, ailelerin internetin verimli kullanımı konusunda işitme engelli adölesanlara yol gösterici olabilmesi ve işitme engelli adölesanların internet kullanımının daha sağlıklı denetlenebilmesi için ailelerin internet kullanma bilgisinin arttırılması ve bu konudaki çalışmaların her kesime yayılması olumlu anlamda fayda sağlayabilir.

6.KAYNAKLAR

1. Dünya Sağlık Örgütü, Dünya Engellilik Raporu, 2011: p:2
2. United Nations Children's Fund, The state of The World's children excluded and invisible, New York, 2006
3. Yılmaz F, Arıkan D. İşitme engelli adölesanlarda benlik kavramı ve depresyon belirti düzeyleri arasındaki ilişki. Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi 2008; 11: 67-75
4. <https://bianet.org/bianet/toplum/26969-turkiyede-ozurlu-orani-yuzde-12-29> (6.06.2017)
5. Türkiye İstatistik Kurumu, 'Dünya Nüfus Günü Raporu', 2015 <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18617> (20.06.2017)
6. <https://www.saglik.gov.tr/TR,2530/2530.html>
7. ASPB, Ar-ge Dairesi İstatistikleri. <http://eyh.aile.gov.tr/yayin-ve-kaynaklar/arge-ve-istatistik>. (16.05.2015)
8. TÜİK, 2015 <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18617> (6.07.2017)
9. Tolan B. Toplum Bilimlerine Giriş (3. Baskı), Adım Yayıncılık, Ankara, 1995
10. Antia SD, Kremeyer KH, Eldredge N. Promoting social interaction between young children with hearing impairments and their peers. Exceptional Children 1993; 60:(3),262-275.
11. Brackett D, Henniges M. Communicate interaction of preschool hearing impaired children in a integrated setting. The Volta Review 1976; 78: 276-285
12. Özer DS. Engelliler için Beden Eğitimi ve Spor, Nobel Yayıncılık, Ankara, 2013: 135-175

13. Cengizhan C. Öğrencilerin bilgisayar ve internet kullanımında yeni bir boyut: Bağımlılık, VIII. Ulusal PDR Kongresi, 21-23 Eylül 2005, Marmara Üniversitesi, İstanbul
14. Arısoy Ö. İnternet bağımlılığı ve tedavisi. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar 2009; 1: 55-67
15. International Telecommunication Union, World Telecommunication/ICT Development Report and Database, <https://data.worldbank.org/indicator/IT.NET.USER.ZS?end=2016&start=2014> (12.09.2017)
16. The World Bank, World Development Indicators, http://data.un.org/Data.aspx?q=internet+&d=WDI&f=Indicator_Code%3aIT.NET.USER.P2 (12.09.2017)
17. TÜİK, 2016 <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21779> (15.06.2017)
18. Kaşıkçı Ş. Ergenlik Döneminde Riskli Sağlık Davranışları, Yüksek lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2014: 1-15
19. Gözüm S. Okul Dönemindeki Çocukların Sağlığının Geliştirilmesi (1. Baskı), Vize Yayıncılık, Ankara, 2016: 75-81
20. Lenhart A, Rainie L, Lewis O. Teenage Life Online: The rise of the instant-message generation and the Internet's impact on friendships and family relationships, Pew Internet and American Life Project, June 21, 2001
21. Özolgun Kurt N. Meslek Lisesi Öğrencilerinde Problemlerli İnternet Kullanımı, Bilişsel Yetenek ve Dikkat Becerilerinin İncelenmesi, Yüksek lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir 2014
22. Guana S, Subrahmanyam K. Gençliğin internet kullanımı riskler ve fırsatlar, In: Current Opinion in Psychiatry, 2009; p 130-135
23. Kubey RW, Lavin MJ, Barrows JR. Internet use and collegiate academic performance decrements: early findings. Journal of Communication 2001; 51: (2): 366-382

24. Berson IR, Berson MR. Challenging online behaviors of youth findings from a comparative analysis of young people in the United States and New Zealand, University of South Florida Social Science Computer Review, 2005: p 29-38.
25. Young KS. Internet Addiction: The emergence of a new clinical disorder. Cyberpsychology and Behavior 1996; 1: 237-244
26. Griffiths M. Internet addiction: fact or fiction. The Psychologist 1999; 12: 246-250
27. Çetin B, Yaman E, Peker A. Cyber victim and bullying scale: A study of validity and reliability. Computers and Education 2011; 57: (4): 2261-2271
28. Gürol M, Sevindik T. Fırat Üniversitesi öğretim elemanlarının internet kullanım düzeyleri ve görüşlerinin belirlenmesi. Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi 2002; 3: 56-61
29. Güvenir HA. İnternetin Tarihi ve Türkiye. Dergi Bilkent 2005; 4
30. Glowniak J. History, structure and function of the internet. Semin Nucl Med 1998; 28: (2): 135-144
31. Mestçi A, IV. Türkiye’de İnternet Konferansı, s 175-176, 8-10 Kasım 2007, Ankara
32. Internet World Stats <http://www.internetworldstats.com/> (14.07.2017)
33. TÜİK, 2011 <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=8572> (3.05.2017)
34. TÜİK, 2017 <http://www.tuik.gov.tr/HbPrint.do?id=24862> (3.05.2017)
35. Ceyhan E, Ceyhan A, Gürcan A. Problemlı internet kullanımını ölçęinin geçerlik güvenirlık çalışmaları. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri 2007; 7: (1): 387-416
36. Shapira NA, Lessig MC, Goldsmith TD, Szabo ST, Lazoritz M, Gold MS, Stein DJ, et al. Problematic internet use: Proposed classification and diagnostic criteria. Depress Anxiety 2003; 17: 207-216
37. Tarcan A. Dünden bugüne internet üzerine felsefi yaklaşımlar, In: İnternet ve Toplum, Anı Yayıncılık, Ankara, 2005: 2-10

38. Ceyhan AA, Ceyhan E. Ergenlerde Problemlı İnternet Kullanım Ölçeği geliştirme alışmaları, 5. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi, s 42, 21-23 Ekim 2009, Çukurova Üniversitesi, Adana
39. Gönül AS. Patolojik internet kullanımı (internet bağımlılığı/kötüye kullanımı). Yeni symposium 2002; 40: 105-110
40. Köroğlu G, Öztürk Ö, Telliöğlu N, Genç Y, Mırsal H, Beyazyürek M. Problemlı İnternet Kullanımıyla Başvuran İki Uçlu Bir Hasta Nedeniyle Psikiyatrik Ek Tanı Tartışması: Olgu Sunumu. Bağımlılık Dergisi 2006; 7: (3): 150-154
41. Öztürk Ö, Odabaşıoğlu G, Eraslan D, Genç Y, Kalyoncu ÖA. İnternet bağımlılığı: Kliniği ve tedavisi. Bağımlılık Dergisi 2007; 8: (1): 36-41
42. Beard KW. Internet addiction: a review of current assessment techniques and potential assessment questions. Cyberpsychology and Behavior 2005; 8: 7-14
43. Başer M. Adölesan cinselliği ve gebelik. Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi 2000; 4: 50-54
44. Nalbant H, Bulut A. Gençler ve üreme sağlığı. Aktüel Tıp Dergisi 2001; 6: (1): 30-37
45. Pınar G, Doğan N, Ökdem ř, Öksüz E. Özel bir üniversitede okuyan öğrencilerin cinsel sağlıkla ilgili bilgi tutum ve davranışları. Tıp Araştırmaları Dergisi 2009; 7: (2): 105-113
46. 1. Türkiye Çocuk ve Medya Kongresi Bildiriler Kitabı, 1. Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul, 2013
47. Warren E, Cooper TJ. Young children's ability to use the balance strategy to solve for unknowns. Mathematics Education Research Journal 2005, 17: (1); 58-72
48. Greenfield P, Yan Z. Children, adolescents, and the internet: A new field of inquiry in developmental psychology. Dev Psychol 2006; 42: (3): 391-394
49. Kayri M, Günü S. Türkiye'de internet bağımlılık profili ve internet bağımlılık ölçeğinin geliştirilmesi: Geçerlik-güvenirlik alışması. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 2010; 39: 220-232

50. Özcan N. Üniversite Öğrencilerinde İnternet Kullanımının Psikososyal Durum ile İlişkisi, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul 2004
51. Tsai HF, Cheng SH, Yeh TL, Shih CC, Chen KC, Yang YC, Yang YK, et al. The risk factors of internet addiction-a survey of university freshmen. *Psychiatry Research* 2009; 167: 294-299
52. Makas Y. Lise Öğrenimi Gören Gençlerin İnternet Kullanımının Psikososyal Durum ile İlişkisi, Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, İstanbul 2008: 1-32
53. Tahiroğlu AY, Çelik GG, Uzel M, Özcan N, Avcı A. Internet use among turkish adolescents. *Cyberpsychology and Behavior* 2008; 11: (5): 537-543
54. Muslu GK, Bolışık B. Çocuk ve gençlerde internet kullanımı. *TAF Preventive Medicine Bulletin* 2009; 8: 445-450
55. Kim K, Ryu E, Chon M, et al. Internet addiction in Korean adolescents and its relation to depression and suicidal ideation: A questionnaire survey. *International Journal of Nursing Studies* 2006; 43: 185-192
56. Yen JY, Ko CH, Yen SH, et al. Psychiatric symptoms in adolescents with internet addiction: Comparison with substance use. *Psychiatry clin Neurosci* 2008; 62: 9-16
57. Kelleci M. İnternet, cep telefonu, bilgisayar oyunlarının çocuk ve gençlerin ruh sağlığına etkileri. *TAF Preventive Medicine Bulletin* 2008; 7: 253-256
58. Balcı Ş, Gülnar B. Üniversite öğrencileri arasında internet bağımlılığı ve internet bağımlılarının profili. *Selçuk İletişim Dergisi* 2009; 6: 5-22
59. Gander MJ, Gardiner HW. Çocuk ve Ergen Gelişimi, Onur B.(Edt), İmge Kitapevi, Ankara, 2004
60. Yücel N, Gürsoy F. Ergenlerin Akran İlişkileri ile Yalnızlık Düzeylerinde İnternet Kullanımının Etkisi, In: İnternet Bağımlılığı: Sorunlar ve Çözümler, Kalkan M, Kaygusuz C.(Edt), Anı Yayıncılık, Ankara, 2013: p 211-229

61. Cao F, Su L. Internet addiction among chinese adolescents: Prevalence and psychological features. *Child: Care, Health and Development* 2006; 33: (3): 275-281
62. Yoo HJ, Cho SC, Ha J, et al. Attention deficit hyperactivity symptoms and internet addiction. *Psychiatry and Clinical Neurosciences* 2004; 58: (5): 487-494
63. Akbulut Y. Çocuk ve ergenlerde bilgisayar ve internet kullanımının gelişimsel sonuçları. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 2013; 3: (2): 53-68
64. Young KS. Internet addiction: The emergence of a new clinical disorder. *Cyberpsychology and Behavior* 1998; 1: (3): 237-244
65. Xiong J. Excessive internet use and major learning embarrassment of undergraduates. *Advances in Biomedical Engineering* 2011; 3: (5): 280-284
66. Davis RA. A cognitive-behavioral model of pathological internet use. *Computers in Human Behavior* 2001; 17: 87-195
67. Bayzan Ş, Çubukcu A. Perception of digital citizenship in Turkey and methods of increasing this perception by using the internet conscious, safe and effective. *Middle Eastern and African Journal of Educational* 2013; 5: 142-172
68. Hamarta E, Gürcan N. Examination of the relationship between adolescents' problematic internet use and the adaptation. *International Academic Conference, 7-8 Ağustos 2014, Prague*
69. Mottram AJ, Fleming MJ. Extraversion, impulsivity, and online group membership as predictors of problematic internet use. *Cyberpsychol Behav* 2009;12: (3): 319-321
70. Karademir S. Özürlülük Sınıflaması için Bir Model Oluşturma, Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Aydın 2008
71. Karagöz MM. Spor Yapan ve Yapmayan Bedensel Engellilerin Bazı Fizyolojik ve Antropometrik Ölçümlerinin Kıyaslanması, Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, , Niğde 2002: 9-12
72. Engelli Bireylerin İstihdam Edilebilirliğinin Artırılması için Teknik Yardım Projesi İhtiyaç Analizi Raporu, 2017

<http://hacettepemeslekirehabilitasyon.org.tr/file/IhtiyacAnaliziRaporu.pdf>

(14.09.2017)

73. Dünya Sağlık Örgütü, Dünya Engellik Raporu, 2011, <http://eyh.aile.gov.tr/> (28.09.2016).
74. BÖZİ (Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı), Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı, Türkiye Özürlüler Araştırması Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara, 2002
75. Cantwell J, Muldoon OT, Gallagher S, et al. Social support and mastery influence the association between stress and poor physical health in parents caring for children with developmental disabilities. *Research in Developmental Disabilities* 2014; 35: (9): 2215-2223
76. Baykan Z. Özürlülük, engellilik, sakatlık nedenleri ve koruma. *Sürekli Tıp Eğitim Dergisi* 2000
77. Timur S, Ege E, Bakış E. Engelli kadınların üreme sağlığı sorunları ve etkileyen faktörler. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi* 2006; 10: (1): 51-58
78. Bilsin E. Engelli Çocukların Ailesine Verilen Hemşirelik Bakımının Aile Gereksinimini Karşılama Düzeyine Etkisinin İncelenmesi, Yüksek lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir 2012
79. Tufan İ, Arun Ö. Türkiye Özürlüler Araştırması Temel Göstergeleri İkincil Analizi Tubitak Projesi, Ankara, 2006
80. Köşgeroğlu N, Boğa SM. Yaşam aktivitelerine dayalı hemşirelik modeli'ne göre zihinsel engelli bireylerin sorunları ve hemşirelik. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi* 2011; 4: (1): 148-154
81. MEB Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü, İşitme Engelliler İçin Öğretmen Kılavuz Kitabı, 2015 http://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2015_03/05113228_tmeengellilerretmen_kilavuzkitabi.pdf (4.04.2017)
82. MEB Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Mesleki Eğitimde Bütünleştirme Uygulamaları Öğretmen Kılavuz Kitabı, Ankara, 2013: 75

83. Girgin Ü. İşitme Engelli Çocuklar İçin Bireysel ve Grup Eğitimi, Tüfekçioğlu Ü. (Edt), Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir, 2003: 107-122
84. Açak M. İşitme Engelli ve İşitme Engelli Olmayan Futbolcuların Benlik Saygıları ve Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi, Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Elazığ 2011:7-20
85. Uzuner Y. İşitme Engelliler Okullarında Benimsenmiş Öğretim Yöntemlerinin Çeşitlilik Nedenleri, Doğurduğu Sorunlar ve Çözüm Önerileri. Milli Eğitim 1997; 136: 62-63
86. Belgin E. İşitme Engelli Öğrencilerin İlkokul Öğretmenlerine Yaklaşım Prensipleri, UNICEF Türk Temsilciliği, Ankara, 1995
87. Belgin E, Dalgıç G. İşitme Engelinin Önlenmesi ve Erken Tanısında Sağlık Elemanlarına Öneriler, Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi, Ankara,1996
88. Akalın N. İnsansı Robot Destekli İşaret Dili Öğretimi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul 2014: 1-19
89. M.E.B. Türk İşaret Dili Sözlüğü, <http://orgm.meb.gov.tr/www/turk-isaret-dili-sozlugu-yayimlandi/icerik/541> (23.09.2016)
90. Celep SA, Çeliker ZP. İşitme Engellilerin Eğitiminde Öğretmen El Kitabı, Millî Eğitim Basımevi, Ankara, 2003
91. Uzuner Y. Normal işiten ve işitme engelli çocuklardaki okuma-yazma gelişiminin sosyal etkileşim kuramına göre incelenmesi. Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 1996; 6: (2): 95-103
92. Ersoy Ö, Avcı N. Özel Gereksinimi Olan Çocuklar ve Eğitimleri “ Özel Eğitim”, Ya-Pa Yayınları, İstanbul: 2000: 27
93. Çakır H, Çetin Ş, Baş A. İşitme engellilere yönelik dinamik web sayfasının geliştirilmesi. Bilişim Teknolojileri Dergisi 2013; 6: (2): 1-11
94. Güney S. Davranış Bilimleri, Nobel Yayınevi, Ankara, 2000: 51
95. Tolun B. Toplum Bilimlerine Giriş (4.Baskı), Murat ve Adım Yayıncılık, Ankara, 1996

96. Greendorfer SL. Human Kinetics, Socialization Process and Sport Behavior In: Horn T. (eds), Advances in Spor Psychology, Champaign, IL, 2002: p 377-411
97. Özkalp E. Sosyolojiye Giriş (15. Basım), Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa, 2007
98. Öztürk H. Eğitim Sosyoloji, Hatiboğlu Yayınları, İstanbul, 1993
99. Kızılçelik S, Yaşar E. Açıklamalı Sosyoloji Terimler Sözlüğü, Atilla Kitapevi, Ankara, 1994
100. Keskinılıç SBK, Zafer DG. İlkokulların sorunlarının öğretmenler kurulu toplantılarına dayalı olarak incelenmesi. Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 2016; 5: 1: 142-153
101. Köten E, Erdoğan B. Engelli Gençler, Sosyal Dışlanma ve İnternet, İstanbul Gelişim Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2014: 6-50
102. American Academy of Pediatrics, The role of the school nurse in providing school health services Pediatrics. Pediatrics 2008; 121: (5): 54-60
103. Köten E, Erdoğan B. Sanaldan gerçeğe ağlara tutunmak: Engelli gençlerin Facebook'ta sosyalleşme deneyimleri. Alternatif Politika Dergisi 2014; 6: (3)
104. Raghavendra P, Grace E, Newman L, et al. They think I'm really cool and nice: The impact of Internet support on the social networks and loneliness of young people with disabilities. Telecommunications 2013; 63: (2): 221-225
105. Thierry P, Poussing N. Internet use and social capital: The strength of virtual ties. Journal of Economic Issues 2010; 44 : (3): 569-595
106. Berber R. Sporun İşitme Engellilerin Sosyalleşmesi Üzerine Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kütahya 2011
107. Tutgun A. Öğretmen Adaylarının Problemlı İnternet Kullanımlarının İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul 2009
108. Ata E, Akpınar Ş, Kelleci M. Üniversite Öğrencilerinin Problemlı İnternet Kullanımı İle Öfke İfade Etme Tarzları Arasındaki İlişki, III. Ulusal Psikiyatri Hemşireliğı Kongresi Özet Kitabı, Düzce, 2009: 79

109. Günaydın Y, Kocaer M, Güneş G, Aylaz R, Pehlivan E. Malatya’da Bir Lisede Öğrencilerde Problemlı İnternet Kullanım Alışkanlığı, 1. Ulusal Okul Sağlığı Sempozyumu Bildiri Özetleri Kitabı, 21-22 Mayıs, Mersin 2010: 165
110. Tekinarslan E, Gürer MD. Problemlı internet kullanımı: eğitim fakültesi öğrencileri üzerinde çok yönlü bir inceleme, 9. International Educational Technology Conference, Ankara, 2009
111. Günüş S. İnternet Bağımlılık Ölçeğinin Geliştirilmesi ve Bazı Demografik Değişkenler ile İnternet Bağımlılığı Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi, Yüksek Lisans tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van 2009
112. Öner S, Acar İ, Atay E, et al. Malatya’da lise öğrencilerinde problemlı internet kullanıcılığının araştırılması, 1. Ulusal Ulusal Okul Sağlığı Sempozyum Bildiri Özetleri Kitabı, s 166, 21-22 Mayıs 2010, Mersin
113. Lam LT, Peng Z, Mai J, Jing J, et al Factors associated with internet addiction among adolescents. *Cyberpsychology and Behavior* 2009; 12: (5): 551-555
114. Torun Ö. Resmî Ortaöğretim Kurumlarında Öğrenim Gören Öğrencilerin İnternet Etiğine İlişkin Algılarının İncelenmesi, Yüksek lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul 2007
115. Kayıkçı S. Spor Yapan ve Yapmayan Lise Öğrencilerinin İnternet Yönelik Tutumlarının İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon 2007
116. Altın F. İnternet Kullanımının Gençlere Etkisi Kastamonu İli Örneği, Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2006
117. Arnas AY. 3–18 yaş grubu çocuk ve gençlerin interaktif iletişim araçlarını kullanma alışkanlıklarının değerlendirilmesi. *The Turkish Online Journal of Educational Theory* 2005; 4:(4)
118. Becker HJ. Who’s wired and who’s not: Children’s access to and use of computer technology. *The Future of Children: Children and computer tecnology* 2000; 10:(2)

119. Woodard EH, Gridina N. Media in the home: The fifth annual survey of parents and children, Philadelphia: Annenberg Public Policy Center, University of Pennsylvania, 2000
120. Tsitsika A, Critselis E, Kormas G, et al. Internet use and misuse: A multivariate regression analysis of the predictive factors of internet use among greek adolescents. *Eur J Pediatr* 2009; 168: 655–665
121. Kwiatkowska A, Ziolkowski E, Krysta K, et al. Internet addiction and its social consequences. *European Neuropsychopharmacology* 2007; 17: (4): 559-560
122. Mythily S, Qiu S, Winslow M, et al. Prevalence and correlates of excessive internet use among youth in singapore. *Ann Acad Med Singapore* 2008; 37: (1): 9-14
123. Kaltiala Heino R, Lintonen T, Rimpela A, et al. Internet addiction? Potentially problematic use of the internet in a population of 12-18 year-old adolescents. *Addiction Research and Theory* 2004;12: (1): 89–96
124. Niemz K, Griffiths M, Banyard P, et al. Prevalence of pathological internet use among university students and correlations with self-esteem, the General Health Questionnaire (GHQ), and disinhibition. *Cyberpsychology and Behaviour* 2005; 8: (6): 562-570
125. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı-Projeler Özürlülük Araştırmaları, Türkiye Özürlüler Araştırması Temel Göstergeleri <http://www.engelsiz.hacettepe.edu.tr/belge/ozida.pdf> (25.03.2017).
126. Karaca M. Sosyolojik Bir Olgu Olarak İnternet Gençliği: Elazığ Örneği, Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 2007
127. Chou C, Hsiao MC. Internet addiction, usage, gratification, and pleasure experience: The Taiwan college student's case. *Computers and Education* 2000; 35: 65-80
128. Bayraktar F, Gün Z. Incidence and correlates of internet usage among adolescents in North Cyprus. *CyberPsychology and Behavior* 2007; 10: (2): 191-197

129. Yıldız İ. Lise Öğrencilerinde Problemlı İnternet Kullanımı ile Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışları Arasındaki İlişki, Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sivas 2010: 1-35
130. Kaye SH. Computer and internet use among people with disabilities, National Institute on Disability and Rehabilitation Research Department of Education, Disability Statistics Report, Washington DC, U.S.A, 2000: p 13
131. Özürlüler Kanunu ve İlgili Mevzuat, T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, Ankara, 2010
132. <http://akademisyenler.org/grafiklerle-turkiyede-kiz-cocuklarinin-egitim-hayatina-katilimi/> (5.12.2017)
133. Siyez DM, Baş AU. İnternet Bağımlılığı: Sorunlar ve Çözümler, İnternet Bağımlılığı ve Psikososyal Faktörler, Kalkan M, Kaygusuz C. (Edt), Anı Yayıncılık, Ankara, 2013: 115-149
134. Foley P. Does the internet help to overcome social exclusion. 'Electronic Journal of E-Government', <http://www.ejeg.com/volume2/issue2> (19.07.2017)
135. T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, İnternet Kullanımı ve Aile, <http://ailetoplum.aile.gov.tr/data/54292ce0369dc32358ee2a46/internet%20ve%20aile.pdf> (24.05.2017)
136. Engelli ve/veya özel ihtiyacı olan çocukların eğitimi, <http://unicef.org.tr/sayfa.aspx?id=45> (12.12.2017)
137. Subaşıoğlu F. Engellilerin İnternet'e erişimi üzerine. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi 2000; 40: 209-210
138. YILDIRIM A. İnternetin görünen yüzü. KMÜ Sosyal ve Ekonomi□k Araştırmalar Dergisi 2014;16: 51-59

EKLER

EK 1: SORU FORMU

1)Sınıfınız:.....

2) Yaşınız:.....

3)Cinsiyetiniz: Kız() Erkek()

4)Ailenizin Aylık Gelir Düzeyi:

0-1000 TL() 1001-2000TL() 2001-3000TL() 3001-4000TL() 4001 den fazla()

5)Anne-Babanızın Evlilik Durumu:

Birlikte() Boşanmış() Üvey: Anne() / Baba()

Anne: Sağ() / Ölü() Baba: Sağ() / Ölü()

6)Anninizin Eğitim Düzeyi:

Okur-Yazar değil() Okur-Yazar() İlkokul Mezunu() Ortaokul Mezunu()

Lise Mezunu() Üniversite Mezunu()

7)Babanızın Eğitim Düzeyi:

Okur-Yazar değil() Okur-Yazar() İlkokul Mezunu() Ortaokul Mezunu()

Lise Mezunu() Üniversite Mezunu()

8)Anninizin Çalışma Durumu:

Anne: Çalışıyor() Çalışmıyor()

9) Babanızın Çalışma Durumu:

Baba: Çalışıyor() Çalışmıyor()

10)Evinizde/Yurdunuzda kimlerle birlikte yaşıyorsunuz?

11)Eviniz/Yurdunuzda bulunduğu yer? Kırsal() Kent()

12)Evinizde/Yurdunuzda internetiniz var mı? Evet () Hayır ()

13)İnternete daha çok nereden bağlanıyorsunuz?

Ev() Okul() İnternet Kafe() Cep Telefonu() Arkadaşlar() Diğer.....

14)İnternet ya da bilgisayar başında geçirdiğiniz günlük süre miktarınız nedir?

15-45 dk() 1-2 saat() 3-5 saat () 6 saat ve üzeri ()

15)İnterneti daha çok hangi sebeple kullanıyorsunuz?

Ödev() Film-Müzik-TV() Sohbet/Chat() Oyun()

E-mail() Facebook-Twitter-Instagram() Diğer....

16)İnternet kullanma sürenizi kim kontrol eder?

Kendim() Annem () Babam() Diğer.....

17)İnternet kullanma süreniz konusunda sık sık uyarı aldığınız oluyor mu?

Hiç() Bazen() Ara Sıra() Sık sık() Her Zaman()

18)İnterneti planladığınızdan fazla zaman da kullanıyor musunuz?

Hiç() Bazen() Ara Sıra() Sık sık() Her Zaman()

19)İnternet yoluyla iletişim kurmak yüz yüze iletişim kurmaktan daha kolay mı oluyor?

Hiç() Bazen() Ara Sıra() Sık sık() Her Zaman()

EK 2:PROBLEMLİ İNTERNET KULLANIMI ÖLÇEĞİ

PROBLEMLİ İNTERNET KULLANIMI ÖLÇEĞİ (EK 2)

Açıklama: Bu anket, bireylerin internet kullanım davranışlarını betimlemek için hazırlanmıştır. Sizden istenen, internet kullanırken genellikle gösterdiğiniz davranışları dikkate alarak, aşağıdaki ifadelerden her birinin size uygunluk derecesini belirlemenizdir.

Bu amaçla, ilk önce her bir ifadeyi okuyunuz ve daha sonra her bir ifadenin karşısındaki “**Tamamen Uygun**”, “**Oldukça Uygun**”, “**Biraz Uygun**” “**Nadiren Uygun**”, ve “**Hiç Uygun Değil**” seçeneklerinden kendi durumunuza uygun olan bir seçeneği belirleyiniz. Bu seçeneği belirledikten sonra o seçeneğe ait parantezin içerisine çarpı (X) işareti koyunuz.

Lütfen, hiçbir maddeyi boş bırakmayınız. Yanıtlarken kendi internet kullanım davranışlarınızı olduğu gibi yansıtmayınız, sonuçların daha sağlıklı değerlendirilmesine katkıda bulunacaktır. Yanıtlarınız ile bu bilimsel araştırmaya katıldığınız için teşekkürler.

	Tamamen uygun	Oldukça uygun	Biraz uygun	Nadiren uygun	Hiç uygun değil
1. İnternet bağlantımı kesmeye her karar verdiğimde kendi kendime “birkaç dakika daha” diyorum.....	()	()	()	()	()
2. İnternette geçirdiğim zaman çoğunlukla uyku süremi azaltıyor.....	()	()	()	()	()
3. İnternet ortamında elde ettiğim saygıyı günlük yaşamımda bulamıyorum.....	()	()	()	()	()
4. İnternette, diğer ortamlara göre daha kolay ilişki kuruyorum	()	()	()	()	()
5. İnternette ismini gizlemek beni daha özgür kılıyor	()	()	()	()	()
6. Çok istememe rağmen interneti uzun süre kullanmaktan bir türlü vazgeçemiyorum.....	()	()	()	()	()
7. İnternete gerekmedikçe girmekten kaçınıyorum ...	()	()	()	()	()
8. Yalnızlığımı internetle paylaşıyorum.....	()	()	()	()	()
9. Tekrar internete girene kadar kendimi huysuz, karamsar, rahatsız ve huzursuz hissediyorum.....	()	()	()	()	()
10. Problemlerimden bunaldığımda sığındığım en iyi yer internettir.....	()	()	()	()	()
11. Birisi internette ne yaptığımı sorduğunda savunmacı ve gizleyici oluyorum	()	()	()	()	()
12. Planladığımın dışında fazladan bir dakika bile interneti kullanmıyorum	()	()	()	()	()
13. İnternette bağlantı kurduğum insanlara kendimi daha iyi anlatıyorum.....	()	()	()	()	()
14. İnternete giremediğim zaman, internette olmayı düşünmekten kendimi alıkoyuyorum.....	()	()	()	()	()

Tamamen **Oldukça** **Biraz** **Nadiren** **Hiç uygun**
 uygun uygun uygun uygun değil
 ↓ ↓ ↓ ↓ ↓

15. İnternette, kontrol benden çıkıyor..... () () () () ()
16. İnternet yüzünden yemek yemeyi unuttuğum zamanlar oluyor..... () () () () ()
17. İnternette daha fazla vakit geçirmek için günlük işlerimi ihmal ediyorum..... () () () () ()
18. Sosyal aktiviteler için para harcamaktansa internete erişmek için harcamayı tercih ediyorum () () () () ()
19. Sürekli ziyaret ettiğim internet sitelerini bir gün dahi girememeye tahammül edemiyorum. () () () () ()
20. İnternet kullandığım süre boyunca her şeyi unutuyorum..... () () () () ()
21. Yapmam gereken işler çoğaldıkça, internet kullanma isteğim de o ölçüde artıyor..... () () () () ()
22. İnternet, yapmam gerekenleri ertelemek için vazgeçilmez bir araçtır.....() () () () ()
23. İnternet kullanımım, benim için önemli kişilerle olan ilişkilerimde problem yaşamama neden oluyor() () () () ()
24. İnternet kullanırken başkalarının beni meşgul etmesine öfkeleniyorum..... () () () () ()
25. İnterneti kullanmasam bile sürekli aklımda () () () () ()
26. İnternette kendimi çok özgür hissediyorum..... () () () () ()
27. İnternette çok fazla zaman geçirdiğim için başarım düşüyor..... () () () () ()
28. İnternet kullanmayı bırakamadığım için randevularıma veya derslerime geç kalıyorum.....() () () () ()
29. Sabahları uyandığımda bir an önce internete bağlanmak istiyorum..... () () () () ()
30. İnternet kullanırken zamanın nasıl geçtiğini hiç anlayamıyorum..... () () () () ()
31. İnternet beni kendisine esir ediyor..... () () () () ()
32. İnternet ortamında genellikle kendimi huzurlu hissediyorum..... () () () () ()
33. İnternet yoluyla iletişim kurmayı, yüz yüze iletişim kurmaya tercih ediyorum.....() () () () ()

EK 3: SOSYALLEŞME DÜZEYİ ÖLÇEĞİ

Sosyalleşme ile ilgili değişkenler	Kesinlikle Katılmıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Katılıyorum
1. Toplum içerisinde insanlarla iletişim kurmada seçici davranırım.					
2. Toplumsal olaylarda genellikle topluma liderlik yaparım.					
3. Her türlü sosyal etkinliklere katılmaktan hoşlanırım.					
4. Yeni tanıştığım insanlarla diyalog kurmaktan çekinirim.					
5. Toplum içerisinde çoğunlukla kendimi yalnız hissederim.					
6. Toplumsal etkinliklere katılan insanlar kendisiyle barışık olur.					
7. Toplumsal uzlaşmayı bozan davranış sahiplerine hoşgörülü davranmam.					
8. Aileyle ilgili kararların alınmasında katkıda bulunurum.					
9. Ailem benim fikir ve davranışlarıma her zaman hoşgörülü davranır.					
10. Ailem arkadaş çevremde belirkenmesinde etkin rol oynar.					
11. Okul bireyin, toplumsal ve kişisel değerlere saygının benimsenmesinde önemli rol oynar.					
12. Yeni insanlarla tanışıp sosyal aktiviteler yapmaktan hoşlanırım.					
13. Farklı kültürdeki değer anlayışlarına saygılı davranmayı tercih ederim.					

EK 4: BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ OLUR FORMU

Sevgili öğrenciler/ veliler,

Bu çalışma, Kayseri ilinde yaşayan işitme engelli lise öğrencilerinde problemleri internet kullanımı ile sosyalleşme düzeyleri belirlenmesi amacıyla yürütülecektir. Araştırma için uygun kişilerden ve kurumlardan izin alınmıştır. Araştırmanın size ya da aile bireylerine hiçbir zararı olmayacaktır. Araştırma sırasında araştırmaya katılan kişi üç soru formunu yanıtlayacaktır. Bu formlarda, sizi tanımlayıcı sorular bulunmaktadır. Bu formlar siz okutulduktan sonra işaret dili kullanılarak anlatılacak ve her form ortalama 20-30 dakikalık süreyi alacaktır. Bu çalışmaya katılmanız gönüllü olmanıza bağlıdır, bu konuda hiçbir zorunluluk bulunmamaktadır. Çalışmadan istediğiniz zaman çekilebilirsiniz. Bu durumda ne siz, nede aile bireyiniz hiç bir şekilde etkilenmeyeceksiniz. Bu çalışmada hiçbir zaman adınız alınmayacak ve belirtilmeyecektir. Bütün verileri araştırmacı toplayacak ve güvenli bir biçimde saklayacaktır. Lütfen net olmayan bir durum ya da öğrenmek istediğiniz başka bir sorunuz var ise araştırmacıya aşağıda belirtilen telefon numarasından ulaşabilirsiniz.

Yukarıdaki uygulamalara gönüllü olarak katılmak istiyorum.

Teşekkür ederim.

Tuğçe AKTAŞ
Erciyes Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Enstitüsü
Hemşirelik AD Yüksek Lisans Öğrencisi

ADÖLESAN İÇİN GÖNÜLLÜ OLUR FORMU

Aşağıda imzası bulunan ben, yukarıda yazılı olan bilgileri okudum ve anladım. Çalışma sonuçlarının bilimsel amaçlarla kullanılmasında bana saygı gösterileceğine inanıyorum. Söz konusu çalışmayı kendi rızamla, hiçbir baskı altında kalmadan katılmayı kabul ediyorum.

Gönüllünün Adı Soyadı:

Tarih:

İmza:

EBEVEYNLER İÇİN GÖNÜLLÜ OLUR FORMU

Aşağıda imzası bulunan ben, yukarıda yazılı olan bilgileri okudum ve anladım. Çalışma sonuçlarının bilimsel amaçlarla kullanılmasında bana ve çocuğuma saygı gösterileceğine inanıyorum. Söz konusu çalışmayı kendi rızamla, hiçbir baskı altında kalmadan çocuğumun katılmasını kabul ediyorum.

Gönüllünün Velisinin Adı Soyadı:

Tarih:

İmza:

T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ FAKÜLTESİ
HEMŞİRELİK ANABİLİM DALI
AKADEMİK KURUL KARARLARI

Toplantı Tarihi	Toplantı Sayısı	Karar Sayısı
20.01.2017	2017/ 06	06

Anabilim Dalımız Akademik Kurulu 20.01.2017 Perşembe günü saat 09.00 da Anabilim Dalı Başkanı Prof.Dr.Sultan TAŞCI Başkanlığında toplanarak aşağıdaki kararı almıştır.

Hemşirelik Anabilim Dalımız Yüksek Lisans öğrencisi Tuğçe AKTAŞ'ın "**İşitme Engelli Lise Öğrencilerinin Problemlı İnternet Kullanımı ile Sosyalleşme Düzeyleri arasındaki İlişki**" isimli tez çalışmasını Yrd.Doç.Dr.Tülay BÜLBÜL danışmanlığında yapmasına oy birliği ile karar verilmiştir.

Öğretim Üyesi	Görevi	İmza
Prof. Dr. Sultan TAŞCI	Anabilim Dalı Başkanı	
Prof. Dr. Mürüvvet BAŞER	Üye	ASLI GEDİR
Doç. Dr. Emine ERDEM	Üye	
Doç. Dr. Handan ZİNCİR	Üye	
Yrd. Doç. Dr. Nuray ŞİMŞEK	Üye	
Yrd. Doç. Dr. Özlem CEYHAN	Üye	
Yrd. Doç. Dr. Sevil BİÇER	Üye	

BAŞVURU NO: 02

ERCIYES ÜNİVERSİTESİ SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ETİK KURULU
PROJE ONAY FORMU

Projenin Adı	İşitme Engelli Lise Öğrencilerinin Problemlerini İnternet Kullanımı İle Sosyalleşme Düzeyleri Arasındaki İlişki
Projenin Niteliği	Yüksek Lisans Tezi
Proje Araştırmacıları	Tuğçe AKTAŞ (Sorumlu Araştırmacı) Yrd.Doç.Dr.Tülay BÜLBÜL-Öğr.Gör.Betül ÖZEN (Danışman)
Sorumlu Araştırmacının Haberleşme Bilgileri	Tuğçe AKTAŞ (Sorumlu Araştırmacı) Yrd.Doç.Dr.Tülay BÜLBÜL-Öğr.Gör.Betül ÖZEN (Danışman) Erciyes Üniversitesi-Sağlık Bil.Fakültesi- KAYSERİ e-posta adresi:tugce_aktas_5892@hotmail.com

KARAR:

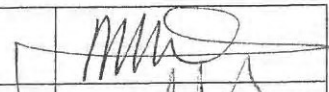

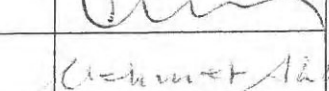
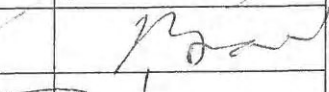
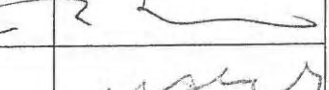
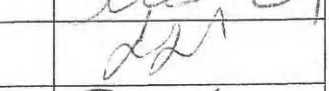

Etik Kurulumuza başvuran *Tuğçe AKTAŞ*'ın "*İşitme Engelli Lise Öğrencilerinin Problemlerini İnternet Kullanımı İle Sosyalleşme Düzeyleri Arasındaki İlişki*" adlı Yüksek Lisans Tezi değerlendirilerek aşağıdaki sonuca ulaşılmıştır.

- Proje etik açıdan uygun bulunmuştur.
- Projenin etik açıdan geliştirilmesi gerekmektedir.
- Proje etik açıdan uygun bulunmamıştır.

07/02/2017

ADI SOYADI

İMZA

Etik Kurul Başkanı	Prof. Dr. Mustafa ARGUNŞAH	
Etik Kurul Başkan Yrd.	Doç. Dr. Kasım KARAMAN	
Üye	Prof. Dr. Celal YILDIZ	
Üye	Prof. Dr. Mehmet AKKURT	
Üye	Prof. Dr. Mustafa BAKTIR	
Üye	Doç. Dr. Mustafa DEMİRCİ	
Üye	Prof. Dr. Mustafa AKDAĞ	
(Raportör)	Doç. Dr. Handan ZİNCİR	
Üye	Doç. Dr. Burak ADIGÜZEL	

T.C.
MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI
Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı

ARAŞTIRMA DEĞERLENDİRME FORMU

ARAŞTIRMA SAHİBİNİN	
Adı Soyadı	Tuğçe AKTAŞ
Kurumu / Üniversitesi	Erciyes Üniversitesi
Araştırma Yapılacak İl	Kayseri
Araştırma Yapılacak Eğitim Kurumu ve Kademesi	Kocasinan Özel Eğitim Meslek Lisesi
Araştırmanın Konusu	İşitme Engelli Liser Öğrencilerinin Problemlı İnternet Kullanımı ile Sosyalleşme Düzeyinin Belirlenmesi ve Arasındaki İlişkinin İncelenmesi
Üniversite / Kurum Onayı	Var () Yok ()
Araştırma/Proje/Ödev/Tez Önerisi	
Veri Toplama Araçları	Araştırma Değerlendirme Formu, Kişisel Soru Formu, Problemlı İnternet Kullanımı Ölçeği, Sosyalleşme Düzeyi Ölçeği, Bilgilendirilmiş Onay Formu ve Bilgilendirilmiş Veli Onay Formu
Görüş İstenecek Birim/Birimler	
KOMİSYON GÖRÜŞÜ	
<p>Komisyonumuz araştırmanıı incelemek adı geçen okullarımızda uygulanmasını herhangi bir sakınca görmedik.</p>	
Komisyon Kararı	Oybirliğı / Oyçokluğu ile Alınmıştır.
Muhalif Üyenin Adı ve Soyadı:	Gerekçesi:

KOMİSYON

26.10.2017
Komisyon Başkanı
Mustafa KÜÇÜKTEPE
İl Millı Eğitim Şube Müdürü

Üye
Veli ERCAN

Üye
Fatih YILDIRIM

Üye
Bayram ARAL

Üye
Ahmet AYDEMİR

T.C.
KAYSERİ VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 94025929-605.01-E.1156125
Konu : Araştırma İzni

27/01/2017

VALİLİK MAKAMINA

İlgi : Bakanlığımız Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 07/03/2012 tarih ve 3616 sayılı (2012/13 Genelge) emirleri.

Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Halk Sağlığı Hemşireliği Yüksek Lisans öğrencisi Tuğçe AKTAŞ' ın, İlimiz Kocasinan ilçesinde bulunan Özel Eğitim Meslek Lisesinde "İşitme Engelli Lise Öğrencilerinin Problemlî İnternet Kullanımı ile Sosyalleşme Düzeyinin Belirlenmesi ve Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" konulu çalışma yapma isteği ile ilgili, 26/01/2017 tarih ve 1077383 sayılı dilekçe ve ekleri ilişikte sunulmuştur.

Sağlık Bilimleri Enstitüsü Halk Sağlığı Hemşireliği Yüksek Lisans öğrencisi Tuğçe AKTAŞ' ın, İlimiz Kocasinan ilçesinde bulunan Özel Eğitim Meslek Lisesinde "İşitme Engelli Lise Öğrencilerinin Problemlî İnternet Kullanımı ile Sosyalleşme Düzeyinin Belirlenmesi ve Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" konulu çalışmayı yapmasında bir sakıncanın olmadığı Anket Değerlendirme Komisyonu tarafından tespit edilmiştir. Her sayfası mühürlü çalışma evrakları ilişikte sunulmuş olup, eğitim-öğretimi aksatmadan okul müdürlüğünün gözetiminde ve sorumluluğunda araştırmanın yapılması uygun görülmektedir.

Makamınızca da uygun görüldüğü takdirde Olurlarınıza arz ederim.

Osman ELMALI
İl Millî Eğitim Müdür V.

OLUR
27/01/2017

Mehmet Hüseyin Nail ANLAR
Vali a.
Vali Yardımcısı

EK: Dilekçe ve Ekleri (23 Sayfa)

T.C.
KAYSERİ VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 94025929-605.01-E.1171776

30.01.2017

Konu : Araştırma İzni

Sayın : Tuğçe AKTAŞ

Soylular 1. Sokak Sarıdan Sitesi A Blok 2/9

Talas/KAYSERİ

İlgi : a) 26/01/2017 tarihli ve 1077383 sayılı dilekçeniz.

b) Valilik Makamınının 27/01/2017 tarih ve 1156125 sayılı Oluru.

Müdürlüğümüze hitaben yazmış olduğunuz ilgi (a) dilekçeniz incelenmiş olup; İlimiz Kocasinan ilçesinde bulunan Özel Eğitim Meslek Lisesinde "İşitme Engelli Lise Öğrencilerinin Problemlî İnternet Kullanımı ile Sosyalleşme Düzeyinin Belirlenmesi ve Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" konulu çalışmanın yapılmasında bir sakıncanın olmadığı, Anket Değerlendirme Komisyonu tarafından tespit edilmiştir.

Her sayfası mühürlü çalışma evrakları ilişikte olup, eğitim-öğretimi aksatmadan okul müdürlüğünün gözetiminde ve sorumluluğunda araştırmanın yapılmasının uygun görüldüğü ile ilgili ilgi (b) onay yazımız ekinde gönderilmiştir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Mehmet ULUSOY
İl Millî Eğitim Müdür V.

EK: İlgi (b) olur ve Ekleri (9 sayfa)

Güvenli Elektronik İmza
Aslı ile Aynıdır.
30.01.2017

MEHMET TAŞKIN
Mhki

Gültepe Mah. Talas Blv. No: 1/B Melikgazi KAYSERİ
Elektronik Ağ: www.kayseri.meb.gov.tr
e-posta: arge38@meb.gov.tr kayserimem@meb.gov.tr

Ayrıntılı Bilgi : C.NALBANT
Tel: (0 352) 3301125-1240

Ayrıntılı bilgi için: Ş.KOCA
İç Hat :1238
Faks: (0 352) 3367604

TARİH: 12 /10 / 2017

ERCİYES ÜNİVERSİTESİ BİLİMSEL ARAŞTIRMA ve YAYIN ETİĞİ KURULU
BAŞKANLIĞI'NA

Kurulunuzdan onay alınması halinde Erciyesd Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Halk Sağlığı Hemşireliği Yüksek Lisans Tez Dönemi öğrencisi olan *Tuğçe AKTAŞ* tarafından gerçekleştirilecek olan “İşitme Engelli Lise Öğrencilerinin Problemlı İnternet Kullanımı İle Sosyalleşme Düzeyleri Arasındaki İlişki” başlıklı tez çalışmasında, tarafımdan geliştirilmiş olan ‘*Sosyalleşme Düzeyi Ölçeği*’ ölçeğinin kullanılmasına izin veriyorum.

ÖLÇEK SAHİBİNİN;

ADI SOYADI: Rauf BERBER

İmza

Adresi: Yunus Emre Mahallesi

Hüdaı Sokak No:14 Kütahya

Telefon: +90 532 5711085 / +49 174 96 77399

E-Posta:rb43_1@hotmail.com

Merhaba,
İlgili ölçek ve açıklamaları ektedir.
İlgili ölçeği bilimsel amaçlı çalışmalarınızda kullanabilirsiniz.
İyi çalışmalar.

Prof.Dr. A.Ayktu CEYHAN
Anadolu Üniversitesi
Eğitim Fakóltesi
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı
Yunus Emre Kampüsü- Eskişehir
E-mail: aceyhan@anadolu.edu.tr
Tel: 222 3350580-3472 & 3526

Prof.Dr. A.Ayktu CEYHAN
Anadolu University
Educational Faculty
Guidance and Psychological Counseling Division
Yunus Emre Campus- Eskişehir, Turkey
E-mail: aceyhan@anadolu.edu.tr
Tel: +90 222 3350580-3472 & 3526

Kimden: tuğçe aktaş [tugce_aktas_5892@hotmail.com]

Gönderildi: 10 Ekim 2017 Salı 16:40

Kime: Aydoğan Ayktu CEYHAN

Konu: [SUSPECTED SERVER] Problemlİ İnternet Kullanımı Ölçeği

İŞİTME ENGELLİ LİSE ÖĞRENCİLERİNİN PROBLEMLİ İNTERNET KULLANIMI İLE SOSYALLEŞME DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

ORIJINALLIK RAPORU

%**25**

BENZERLİK ENDEKSİ

%**23**

İNTERNET
KAYNAKLARI

%**11**

YAYINLAR

%

ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	alternatifpolitika.com İnternet Kaynağı	%2
2	www.openaccess.hacettepe.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	%2
3	aile.gov.tr İnternet Kaynağı	%1
4	isitmeengelli63.blogspot.com.tr İnternet Kaynağı	%1
5	nuketisiten.com İnternet Kaynağı	%1
6	www.ejmanager.com İnternet Kaynağı	%1
7	www.byegm.gov.tr İnternet Kaynağı	%1
8	ALTINTAŞ, Suat and ÖZTABAK, Muhammet. "ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN PROBLEMLİ	%1

ÖZ GEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı, Soyadı: Tuğçe AKTAŞ

Uyruğu: Türkiye (T.C.)

Doğum Yılı ve Yeri: 1992/ Gemerek

E-mail: tugce_aktas_5892@hotmail.com

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Tarihi
Yüksek Lisans	Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimler Enstitüsü	
Lisans	E.Ü. Sağlık Bilimleri Fakültesi-Hemşirelik	2015
Lise	Mersin Tevfik Sırrı Gür Anadolu Lisesi	2009

İŞ DENEYİMLERİ

Yıl	Kurum	Ünvanı
2015- Halen	T.C.Sağlık Bakanlığı Develi Hatice-Muammer KOCATÜRK Devlet Hastanesi	Hemşire

YABANCI DİL

İngilizce